

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

שמות

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת שמות

- ב..... כן ירבה - להרחיק ה'ספקות' באמונה.....
- ה..... המוסיף גורע - ריבוי ההשתדלות אך למחסור.....
- ו..... מאת ה' היתה זאת - ולא בחיל ולא בכח.....
- ז..... ותעל שוועתם - הכל צריכין לכוח התפילה, ומעלת תפילה בלב נשבר.....
- ח..... ויאנחו ויזעקו - זעקת הלב מתקבלת ביותר אף בלא דיבורים.....
- ט..... הגיע זמן גאולתכם - ימי השובבי"ם ימי גאולת הנפש מ'מצרים'.....
- יג..... הבה נתחכמה - תחבולות היצר להפיל חומת הגדרים.....
- יד..... כל אשר בידך עשה - יבוא לטהר ואז יסייעו לו.....
- טז..... המקום אשר אתה עומד - כל איש, בכל עת ובכל מקום בידו להתקרב אל ה'.....
- יח..... בני חביבי - חביבות הבורא בהתגברות האדם על יצרו.....
- כב..... וירא בסבלותם - בכל עת יתבונן להיטיב עם רעהו ולמנוע ממנו צער.....
- כג..... לעסוק בדברי תורה - התיקון ע"י לימוד התורה"ק ובפרט כשהוא ברציפות.....

פרשת שמות

כי ע"י הספיקות נוטה האדם מהאמונה התמימה^א, אבל 'רוח הקודש' אומרת 'בן ירבה' - יתרבה בקרב בני ישראל 'בן' שהוא לשון ודאי, ויאמינו בלי שום ספק ורהורג^ב.

כי זאת היא עבודתנו, לעזוב את הספקות^ג, ולא להעמיק ב'שאלות ותשובות' לנסות להבין דרכי ה', אלא

בן ירבה - להרחיק הספקות באמונה
בפרשתן (א י"ב) 'פן ירבה... בן ירבה', וברש"י, 'רוח הקודש אומרת בן - אתם אומרים פן ירבה ואני אומר בן ירבה'. ביאר הרה"ק האמרי חיים זי"ע כי 'פרעה' הוא היצר אומר פן - ירבה, ברצותו להרבות בבני ישראל את ה'פן' - הספיקות והקושיות באמונתם.

א. איתא ב'חובות הלבבות' (שער יחוד המעשה פ"ה) 'מן החזק שבשלוחיו (של היצר) לספק עליך על אמיתותיך, ולשבש מה שנתברר לך ולערבב את נפשך במחשבות כזבים וטענות שקרים, ויספק עליך (יכניס אותך ב'ספקות' ב)מה שנתברר לך מאמונתך ודתך'.

וכבר איתא בסידורים (בשם האריז"ל, שעה"כ יו"כ, ועוד) כי 'ויברך דוד את י' ר"ת ודאי והוא שם קדוש, כי ודאי שמו כן תהילתו - להאמין בו באופן ודאי, וכן על דרך זה ייאמר גם במה שנאמר (תהלים לד ה) דרשתי את י' וענני ר"ת ודאי' (יוסף תהלות).

ב. מאמר זה אמר הרה"ק 'האמרי חיים' זי"ע בשנת תש"ו, כשנכנס פעם להיכל הישיבה (בגראסוורדיין) ומצא שם כמה תלמידים מדברים ביניהם על מאורעות המלחמה הנוראה... ניגש הרבי ושאלם על מה נסובו הדיבורים, הבחורים שתקו מפחד ומורא, נענה הרבי ואמר מצינו בתלמודא פעמים רבות (עי' שבת קכא): 'מאן נימא דמתרצתא היא, דלמא משבשתא היא'. והנה, תיבת מא"ן נוטריקון א-ל מלך נאמן ומורה על האמונה בהשי"ת. והיינו כי מא"ן נימא - האומר (נימא פירושה 'אומר') בכל עת וזמן שהקב"ה א-ל נאמן הוא, הרי שמתרצתא היא, אדם זה מתורץ הוא, יש לו תירוצים וביאורים על כל הקורות עמו, בידעו שהכל משמים. אך דילמא האדם שהוא מלא בספיקות בכל הקורות עמו, כי אולי פלוני עשה לו כך ואלמוני נהג עמו להיפך, ואולי אם היה נוהג אחרת לא היו ייסורים באים עליו - אדם כזה הרי הוא משבשתא כי כל ימי חייו מלאים בשיבושים ואינו מבין מדוע כל זה בא עליו.

וכבר היה הרה"ק מקוברין זי"ע אומר (הובא בתורת אבות שבת אות קמא) ש'א-ל אדון על כל המעשים' הוא התירוצו לכל הקושיות... כי אף אם הוא מלא קושיות כרימון על מצבו. יתחזק, והילוכו יהא בנחת בסמיכתו שהכל מאת ה' בא לו ולטובה רבה כוונתו.

מעשה נורא הביאו בספרי קורות הימים על תלמידו של הרמב"ן שחלה את חליו האחרון, והלך הרמב"ן לבקרו, וכאשר ראה דכבר תקיף ליה עלמא, אמר לו - שמע בני לאשר אצורך, הנה בעולם העליון יש היכל קדוש הנקרא 'כסאות למשפט' ושם 'שכינה' נמצאת, על כן קח נא 'קמיע' זו אשר אתן לך כעת, עמה תלך לכל הממונים ותבקשם שיובילוך להיכל 'כסאות למשפט', שם תשאל מאת הבורא 'כמה שאלות עצומות שיש לי על הנהגתו יתברך עם עמו ישראל', וגם על מה נלקחת מהאי עלמא כה צעיר לימים. ויהי היום, וישב הרמב"ן ולמד אצל החלון, והנה נפתח החלון, ונתגלה אליו אותו תלמיד ואמר לו, בעלותי השמימה, בכל מקום שהראיתי את הפיתקא שמסרת בידי לא מנעו את דרכי, וכך עליתי מעלה מעלה עד אותו היכל אשר ציוויתני לילך שמה, אך מה אעשה שכאשר רציתי לשאול את השאלות והתמיהות שציוויתני לשאול, לא הוקשה לי מידי ולא היה לי מה לשאול, כי בעולם האמת רואים שאין כלל קושיות, והכל 'בצדק ובמשפט בחדס וברחמים' (הובא במשנה שכיר אבות פ"ו ממה שראה בספר קדום).

ג. פעם התאונן יהודי בפני הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע שיש לו קושיות שונות באמונת הבורא. ענהו רבו, אינך הראשון שמקשה כלפי מעלה - כבר קידמך פרעה ששאל בפרשתן (ה ב) 'מי ה' אשר אשמע בקולו' וכהנה עוד. וסופו מה היה, שעל כל קושיא קיבל מכה קשה מאת הבורא, וכבר ראה 'מי ה'...

ד. פעם נכנס יהודי אל הרה"ק האמרי אמת' זי"ע ושאלו מה טיבו של בחור פלוני כי הציעו לו לקחתו כחתן לבתו, ענהו הרבי הרי בחור זה פיקח הוא... יצא האיש את פני רבו ולא הבין מה הייתה כוונתו, אם לטב או למוטב. ניגש אל אחיו של האמרי אמת הרה"ק רבי משה בצלאל זי"ע הי"ד וביקשו מאתו שיבאר לו את תשובת הרבי. ענה לו רמ"ב כתיב (בפרשתן ד יא) 'ויאמר ה' אליו, מי שם פה לאדם, או מי ישום אילם או חרש או פיקח או עיוור'.

באר הפרשה - פרשת שמות

ג

לחזק ולהרבות את האמונה הפשוטה שבמח ובלב, כי הצור תמים פעלוה.

בפרשתן (ג ו) 'ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים', ביאר בה הרה"ק ה'תפארת שלמה' (חיי שרה ד"ה ויקם אברהם) וז"ל, כי הנה כלל גדול במעלות הצדיקים המתהלכים לפני אלוקים בתמים, אף

הרי לך שמקומו של הפיקח בין בעלי המומין. וזו הייתה כוונת הרבי כי מי שניחן ב'פיקחות' במידה יתירה (אויבער חכם) הוא בעל מום, וסלק ירך ממנו.

ולדין ייאמר, הרחק טובא מכל מיני התחכמויות, טענות ומענות, כי לא מחשבותי מחשבותיכם...

ה. כה כתב הרה"ק הבית אהרן (קנט: ד"ה תשובה) 'תשובה עיקרה בלב וסימנה השמחה (פירוש, שהסימן לאדם אם תשובתו שלימה - אם שרוי הוא בשמחה), לא נצרכא אלא לקבולינהו בשמחה (לשון הגמ' ברכות ס:): בכל מדה ומדה, ובזה לא יצטרך לתעניתים וסיגופים', שהאיש המקבל על עצמו בשמחה את כל הנהגת הבורא עמו, ובכל מדה ומדה שנוהג עמו מקבלו באהבה ובשמחה - מתקן את כל חטאיו ופגמיו, עד ששוב אינו צריך להתענות ולסגף עצמו לתקן את עיוות ופגם. ולמדנו מכאן עצה טובה לקראת ימי השובבים הבעל"ט, אשר מבואר בספרי הקדמונים על חיוב התענית בהם לתשובה ולכפרה, ואם כי בימינו ירדה חולשה לעולם ואי אפשר לחייב את המון העם בצומות ובסיגופים אך נשאר בידינו הדרך המעולה יותר, להתחזק באמונה ולקבל הנהגת הבורא בכל מצב שהוא, וממילא לא נצטרך לתעניתים וסיגופים'.

והואיל ונזכרה מידת השמחה נביא עוד מדברי הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע (כעיי"ז בדברי בינה להרה"ק מביאלה זי"ע) עה"כ בפרשתן (ג כא) 'והיה כי תלכון לא תלכו ריקם'. כי והיה הוא לשון שמחה (בר"ר מב ג), וזהו והיה כי תלכון - אם תהלכו במידת השמחה הטובה. אזי לא תלכו ריקם - לא תחסרו כל טוב, כי השמחה היא בחלקכם.

ו. קודם הסתלקותו נענה הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע לא אכנס לגן עדן כל זמן שבנ"י לא יושעו, אחר תקופה כשגברו גזירות על בני"י שאלו את בנו הרה"ק הרי"מ מזינקוב זי"ע הרי כך וכך אמר אביכם... השעין הרי"מ את ראשו, אח"כ קם ואמר אבי נתגלה אלי ואמר כתיב (תהלים מח י) 'דמינו אלוקים חסדך בקרב היכלך'. כל מה שנדמה בזה העולם שיש מידת אלוקים - דינים לישראל, הרי בקרב היכלך - בשמים ממעל, רואים שהכל חסדים גמורים, ואיך יבקש שיפסקו חסדים אלו (ילקוט אוהב ישראל ערך גזירות).

על פי מעשה זה ביאר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע את דברי משה רבינו (ה כב) 'למה הרעות לעם הזה, למה זה שלחתני, שכוונתו לומר, רבש"ע מדוע שלחתני, הרי אני רואה את כל הצרות כטובה גמורה. ואינני יכול אפילו להתפלל עליהם, מוטב שתשלח ביד אחר והוא יתפלל ויושיעם (ליקוטי יהודה).

ז. בפרשתן (ג טז-יח), 'לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלוקי אבותיכם נראה אלי אלוקי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם וגו', ושמעו לקולך, ופירש רש"י, 'ושמעו לקולך, מאליהם, מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים (ומקור הדברים בשמו"ר ג ח). והקשה השל"ה הק' (אות כב) מדוע באמת דיקא תיבת 'פקד' היא הסימן לגאולה ולא לשון אחר, גם צריך לבאר מדוע נכתב 'פקד' בלשון חסר ולא 'פקוד' מלא. ומבאר על פי מה דאיתא בגמ' (מגילה יג:) שהקב"ה מקדים רפואה למכה, על פי זה כתב 'והנה אותיות 'פקד' הם מוקדמות לאותיות 'צרה', הרי הוקדם רפואה למכה' וכו', עיי"ש, והיינו שסוד הגאולה היא כשמכיר ומאמין שאין כאן צרה אלא הקדמה והכנה לישועה.

וזאת למדנו עוד מהא דאיתא בפרשתן (ב טז-יז), 'ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן, ויבואו הרועים ויגרשום'. ואיתא במדרש (שמו"ר א לב), אמרו רבותינו, יתרו כומר לעבודת כוכבים היה וראה שאין בה ממש והרהר לעשות תשובה עד שלא בא משה, וקרא לבני עירו ואמר להם עד עכשיו הייתי משמש אתכם, מעתה זקן אני בחרו לכם כומר אחר וכו', עמדו ונידוהו שלא יזדקק לו אדם, ולא יעשו לו מלאכה, שלא ירעו את צאנו, ובקש מן הרועים לרעות לו את צאנו ולא קבלו, לפיכך הוציא בנותיו. 'ותבאנה ותדלנה', מלמד שהיו מקדימות לבוא מפני פחד הרועים, 'ויבואו הרועים ויגרשום', אפשר הוא כהן מדין והרועים מגרשים בנותיו, אלא ללמדך שנידוהו וגרשו בנותיו. עכ"ל המדרש. ונמצא שהגיע השפלתו של יתרו לדיוטא התחתונה ממש. וכל

באר הפרשה - פרשת שמות

ולכך כאשר ראה משה רבינו את מראה הסנה - המורה על הגלות לא רצה להתבונן מה זה ועל מה זה¹, לכן ויסתר משה פניו כי ירא מהביט ולהסתכל אל בחינת הדין המבונה אלוקים, פן יקשה בעיניו על כי כך מתנהג עמהם ה'.

וכך מבארים בהאמור בפרשתן (ב ד) 'ותתצב אחותו מרחוק', שבא הכתוב לשבח את מרים הנביאה, שאף בעת שהיה נראה כי הבורא מסתיר פניו (שהוצרכו להחביא

את משה) והרי הוא 'מרחוק', מכל מקום ותתצב - בעמידה איתנה, שניצבה על 'מקומה' באמונה איתנה ותקיפה בבורא כל עולמים². ולא עוד, אלא שהתחזקה להבין ולהשכיל שכל הצרה וההסתר אינו אלא למראית עין, אך האמת שלא הסתיר ה' פניו כלל, ואדרבה גם כשהוא ית' נראה 'מרחוק', באמת 'מרחוק ה' נראה לי' (ירמיה לא ב), כלומר, שבעת אשר נראה לו שהוא 'מרחוק' דייקא או 'ה' נראה לי', ומביט עליו בחיבה כאהבת אב לבן³.

הרואה עומד וצווח, רבש"ע 'זו תורה וזו שכרה'... כלומר, וכי זהו שכרו של מי שישב עד עתה 'ברומו של עולם' ועזב את הכל למען כבוד שמו יתברך, מחמת שהכיר שאך הבל יש בה בעבודה זרה ודבק באמונה הטהורה. אמנם לאחר זמן התברר כי דייקא השפלה זו היא סיבת גדולתו שזכה להיות חותן משה, שמשה הושיע אותם מיד הרועים ואמר יתרו לבנותיו שיקראו לו וכו', והרי שאם היה חסר לו בהשפלתו אפילו כחוט השערה לא היה זוכה להתרומם עד למעלה, שאילו לא היו הרועים מגרשים את בנותיו הרי לא היה משה ניגש להשקות צאנם. וללמדנו עד כמה הקב"ה 'זקיף כפיפין', כל חד וחד בדיליה, בזמני קושי ובמצבי קושי ולחץ בממון ובבריאות, בתורה ובעבודה, בבנים ובשאר עניינים, כי מה שנראה לעינינו שהוא 'כפיפין' באמת אינו אלא 'זקיף', אין זה אלא להצמיח לו את הישועה. ואם כך הדברים אמורים בגוי, קל וחומר ביהודי שהיורד מטה מטה שזו הטובה השלימה עבורו ומכאן תגיע ישועתו. וכך רמז לה רבינו בחיי בכתוב (ב ב) 'ותצפנהו שלשה ירחים', שבז' אדר נולד משה וביום ו' סיון אחרי שלשה ירחים של חודשי לבנה הושלך ליאור, והגיד לך הכתוב שביום שנצטער ביאור בו נתעלה בשמים וקבל תורה מסיני, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים קלח ג) 'ביום קראתי ותענני תרהיבני בנפשי עוז', כי יום הצער הוא יום המביא לידי הישועה כל חד וחד בדיליה.

הנה 'טעמי המקרא' על 'וימררו את חייהם' (א יד) הם 'קדמא ואזלא', והקשה הרה"ק מווארקא זי"ע, מה מקום ל'טעמים' אלו שהם 'ניגון שמחה' במקום עצב ומרורים... אלא כי ידוע מה שאמרו חז"ל שראויים היו בני ישראל להיות ארבע מאות שנה במצרים, אלא שקושי השעבוד השלים את הקץ, ועל ידי שמיררו חייהם נתקרבה הגאולה, וזהו הטעם ב'טעמים', כי קדמה הגאולה והלכו ('אזלא' הוא לשון הליכה) ממצרים קודם הזמן על ידי 'וימררו את חייהם'. ללמד לאדם דעת שכל 'קושי השעבוד' דידיה הרי זה מקרב את גאולתו, וכבר מעתה עליו להיות בשמחה...

ח. על כגון דא רמזו בלשון הכתוב (תהילים לו ז) 'משפטיך תהום רבה', כי בעת שנמצא האדם במצב של משפט ודין, יראה עצמו עומד במקום גבוה והתהום פעורה מתחת לרגליו, שבאם יביט לאחוריו, ולא יתבונן כראוי אל אשר לפניו, הרי ב'רגע קטן' מסוכן הוא ליפול אל עמקי התהום, כמו כן, בשעה של הנהגת דין וייסורים לא יביט על מצב נפילתו אלא יתבונן ויקשר את מוחו ולבו לעבותות האמונה התמימה בחי עולמים.

ט. עפ"י יש ליתן טעם לשבח בהא דמצינו בדברי חז"ל (ויק"ר כב ד) בסגולת מימי בארה של מרים לרפואה, וכן מבואר בספרים סגולת שתייתם לכל מיני ישועות, ואפשר לומר כי בבאר זו טמון כח אמונתה של מרים, ומבאר האמונה זו ישקו העדרים, להשפיע כל טוב על עם בני ישראל.

י. דבר נורא כתב בספר 'מחשבת נחום' (להגה"צ רבי מנחם נחום רבינוביץ זצ"ל, מגזע ליניץ) במה שנאמר (ג ו) 'ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים', שהנה משמעות 'הבטה' היא הסתכלות מלמעלה למטה (רש"י בראשית טו ה), ולפי"ז צריך ביאור, מהו אומרו מהביט - וכי שייך לומר שמשה הביט אל האלוקים ממעלה למטה, אלא ביאורו, כי הקב"ה נגלה אל משה מתוך הסנה, שהוא מין אילן נמוך מקומת אדם, ובפרט כלפי משה רבינו שהיה גבוה עשר אמות (שבת צב), ונמצא כביכול שהיה משה רבינו מביט מלמעלה, ועל כן הסתיר משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים, כי איך שייך שילוד אשה יהא כביכול גבוה יותר, ועל זה אמר לו הקב"ה 'ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים' (פסוק ז), ובמכוון נגלה אליו באופן כזה להראות לו עד כמה 'עמו אנכי בצרה', והיאך הקב"ה שוכן דייקא אצל דכא ושפל רוח... וכביכול הוא שורה כעת למטה.

יא. כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ח עה"ת בפרשתן) על הפסוק (ב ד) 'ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו', וז"ל, ידעה מרים הנביאה כי ינצל אחיה מן המים הזדונים, אבל לא ידעה באיזה אופן תהיה ההצלה, עד שבאה

המוסיף גורע - ריבוי ההשתדלות אך למחסור

בפרשתן (א ה), 'ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, הבה נתחכמה לו פן ירבה', ומבאר ה'כלי יקר' אשר לא ידע ולא הכיר במה שקרה ליוסף, שאחיו - שבטי קה השתדלו בכל עוז להעביר ולבטל את חלומותיו שהוא עומד למלוך עליהם, אך לא הועילו להם כל נכליהם במאומה, ולא עוד אלא אדרבה מעשיהם קירבו את קיום עצת ה' שימלוך יוסף, כי רק על ידי המכירה נסתבב שמבית האסורים יצא למלוך. כעת בא פרעה הרשע שעדיין לא למד שא"א לבוא בתחבולות נגד רצונו ית', וחזר על טעות זאת, הקב"ה גוזר 'בן ירבה' - והוא בא לומר 'פן ירבה', וחשב שגזירותיו יועילו לו, וזהו 'אשר לא ידע את יוסף' - שלא התבונן במה שאירע ליוסף, לדעת שלא תועיל לו מאומה, כי ברצות ה' בן ירבה וכן יפרוץ, והיא הנותנת שרק על ידי קושי השעבוד נתברכו בברכת 'בן ירבה'.

ביו"ב כתב ה'סמייפעלער' זצוק"ל ('ברכת פריץ'), שהיטב יש להתבונן בפרשה זו, שפרעה שמע מאיצטגניניו - 'היום נולד מושיען של ישראל' (רש"י א כב) ולכן ציוה

ויזכור מה שאמרו חז"ל (ילקוט"ש בשלה רמ) 'לא ננאלו ישראל אלא בזכות האמונה שנא' (בפרשתן ד לא) ויאמן העם', כי גדולה היא האמונה המהורה להחיש קץ הישועה, ולהביא את גאולת הכלל וגאולת הפרט.

ובענין זה מצינו עוד בפרשתן דכתיב (ג יד), 'אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם'. ומבאר ה'חתם סופר' שהקב"ה אומר - אני אהיה עם מי שמחשבותיו והילוכיו יהיו עמי, וזהו 'אהיה אשר אהיה', אני נמצא ומשגיח בפרטות עם אדם אשר אהיה במחשבתו תמיד. ע"ד מה שאמרו (משלי ג ה) 'בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך', שכפי אשר תדע את ה' בכל דרכיך - להעמידו לנגד עיניך, כך יישר את אורחותיך ועמוד לימינך תמיד. במה דברים אמורים - לגבי ה'יחיד', אך לגבי 'כלל ישראל' אף אם ח"ו אינם במעלה גבוהה זו, הקב"ה נמצא עמם בכל עת ובכל שעה בזכירתו את זכות האבות הקדושים, וזהו אומרו 'כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם' (ולא הוסיף לומר 'אשר אהיה' כמו גבי הפרט) תמיד אהיה עמכם (עי' אורות חת"ס פר' שמות, כמה אופנים בזה).

לבסוף בת פרעה. ומזה עלינו ללמוד בכל עת צרה ומצוקה כי סוף סוף תבוא הרוחה וההצלה, אם כי נעלמו ממנו הדרכים והאמצעים, אבל עלינו לצפות ולקוות למחדש בכל יום מעשי בראשית, כי יחוש להצלחנו ולגאולתנו, ומתוך צרה ימציא לנו פדות ורוחה. עכ"ל.

יב. וכך פירש הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע בלשון הפסוק 'ויאמן העם וישמעו כי פקד ה', וז"ל, עי"ז שהאמינו בהשגחה פרטית שאין ביד שום בריה להוציאם ממצרים רק בידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, עי"ז זכו וישמעו. (הובא בתורת אבות).

יג. וכבר אמרו לפרש את הפסוק (משלי יט כא) 'רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום', ש'המחשבות הרבות אשר בלב האיש' - שהוא מחשב שפעולותיו יגרמו שיהיה כך וכך... ואלו המחשבות שבלב איש הם עצמם יביאו שעצת ה' תקום ותצא לפועל.

ואכן, רבות מצינו בקורות הימים שפעמים ופעולת אדם להרע לרעהו היא גופא תקרב אליו טובתו. כביאורו של ה'בן איש חי' זי"ע (בן יהודע שבת קיט). במעשה ד'יוסף מוקיר שבת', שהיה לו שכן גוי עשיר גדול, ו'החווה בכוכבים' אמר לו שראה בכוכביו שיבוא יום וכל כספו וזהבו יעברו אל שכנו יוסף, הלך הגוי ומכר את כל רכושו, המירו ביהלום יקר והטמינו היטב בכובעו בכדי לשמור על רכושו - שח"ו לא יגיע לידי שכנו יוסף. וסוף דבר היה שדייקא פעולותיו אלו העבירו את רכושו לידיו של יוסף, כשנפל הכובע למצולות ים, והדג שבלעו נתגלגל לידיו של יוסף מוקיר שבת... ובזה מבאר ה'בן איש חי' מדוע האריכו בגמרא בכל פרטי המעשה, דאם כוונת הגמרא הייתה רק כדי לבאר את גודל השכר למי שמכבד את השבתות, לא הוצרכו להאריך כ"כ בדברי חוזה הכוכבים, ומה שפתרו וכו' ומכירת רכושו ועלייתו על הגשר וכו', והיה סגי לומר שיוסף קנה דג 'לכבוד שבת קודש' ומצא בקרביו יהלום יקר. אלא, שחז"ל רצו ללמדנו בזה שאם נגזר מן השמים - לא יועילו כל טצדקי שבעולם לעצור ולמנוע מהנגזר להתקיים, ולא זו בלבד, אלא שפעולותיו של הגוי הן הן הביאו שעשירותו נפלה לידי יוסף מוקיר שבת (עי"י כעיי"ז מהר"ל חידושי אגדות שם).

באר הפרשה - פרשת שמות

לכל עמו - 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' (שם).
 מה עלה בסופו, שאותו 'מושיען של ישראל' שכל כך
 חשש ופחד ממנו ניצול ע"י בתו ולא עוד אלא שנתגדל
 בביתו. ללמדנו, שאי אפשר לילך כנגד רצונו של
 מקום י, ואדרבה הקב"ה יסבב שפעולת האדם תסייע
 (כביכול) לגיורת הבורא שתתקיים בפועל.
 מאת ה' היתה זאת - ולא בחיל ולא בכח
 בפרשתן (ד י"ב), 'ויאמר משה אל ה' בי ה' לא איש
 דברים אנכי... כי כבד פה וכבד לשון אנכי...
 ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך'. ומבאר ה'ר"ן (דרשות
 הר"ן, הדרוש ה' ד"ה וזה דבר) מדוע לא עשה הקב"ה נס
 להסיר ממושה את ה'כבד פה' שלו. כי רצה הבורא

ומכאן, ילמד כל חד בדידיה, כשנראה לו כי פלוני הכריז עליו 'הבה נתחכמה לו - פן ירבה' והלה בא 'למעט'
 ממנו את השם, את הממון או שאר קנייניו, לא יתבהל כלל, כי במעשיו יגרום הלה ש'כן ירבה וכן יפרוץ' לרוב
 בכל מיני טובות. וכן הדברים אמורים בכל 'מחלוקת' ל"ע, לא יפחד מרעת רעהו כי כל פעולות רעהו להרע לו
 וכל ה'שפיצלעך' (התחכמויות) שהוא עושה כנגדו ברצות ה' דייקא משם תתרבה ברכתו וטובתו לאין שיעור עד
 בלי די.

אגב אורחא, נלמד ממעשה זה, שלא להיות כאותו הגוי, שהאמין ל'חוזה בכוכבים' ולאידך עשה כל טצדקי שלא
 יגיע רכושו לידי שכינו יוסף, והרי הוא סותר את עצמו מיניה וביה, דאם החוזה צודק בראייתו מה יתנו לו ומה
 יוסיפו לו כל פעולותיו כנגדו, וכן אנו, אף ש'ישראל מאמינים בני מאמינים הם', מ"מ הבה נזהר שלא יהיו מעשינו
 סותרים את אמונתנו, וגם הליכות חיינו יהיו על פי אמונתנו.

וכמו שמסופר על בחור אחד מחסידי הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע, שהחל להתדרדר מטה מטה, בהשפעת חברים
 רעים... קרא לו ה'דברי שמואל' לתהות על קנקנו, ומשראה שהשמועות נכונות הן, פנה אל הבחור ואמר לו, אכן,
 מכל מקום, כיוון שהסתופפת בצילי, מבטיח אני נאמנה שלא תמות מזה העולם ללא תשובה. בחור זה המשיך לירד
 מדרך התורה והמצווה עוד ועוד, עד שהגיע לארץ הקודש אל אחד הקיבוצים הרחוקים ביותר מכל נדנדוד של
 'אידישקייט' (יהדות). והנה ביום מן הימים יצא הבחור לרחוץ במי הים, לאחר זמן מה פרצה רוח סערה בים וגבהו
 גלי הים למאד, וכמעט הטביעו את הבחור, מיד חשו אליו אנשי ההצלה להצילו, והנה בתוך כך שמעו איך שהוא
 זועק בשארית כוחותיו 'תשובה... תשובה... לאחור שחלצוהו ושבה רוחו אליו, פנו אליו אנשי ההצלה ושאלוהו לפשר
 זעקותיו 'תשובה, תשובה', ויען להם 'פורק עול' זה, שבימי עלומיו הסתובב אצל ה'דברי שמואל', והוא הבטיחו
 שלא ימות בלא תשובה, על כן בשעה שראה כי כלתה אליו הרעה, ועוד מעט קט הולך הוא להסתלק מן העולם,
 החל לזעוק 'איני עושה תשובה... איני עושה תשובה...' ובכך הייתי מובטח שלא אמות - דהרי הרבי הבטיח שלא
 אמות בלא תשובה. עתה, בינו נא והתבוננו בהאי עובדא, איך ש'פורק עול' זה האמין באמונה איתנה ועצומה כי
 מה שיצא מפיו הרבי - כן יקום וכן יהיה, ומכל מקום המשיך להיות כופר, ולא חזר בתשובה אפילו על 'פתחה של
 גיהנום'... הבה נא נזהר שלא נהיה בדומה לו בנסיונותינו.

וכבר אמרו (שם משמואל ויחי תרע"ח בשם הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע, עיי' שפת אמת תולדות תרע"ד) דהוא דומה לעשו הרשע,
 שידיעות רבות היו לו ב'ראש', ממה שראה אצל יצחק אביו. אלא שכל אלו לא השפיעו במאומה על 'מעשיו', ע"כ,
 רק ראשו שהיה 'טוב' נקבר במערת המכפילה בקברי אבותיו (פדר"א סוף פל"ט).

יד. הנה, איתא ב'מדד הגדול' (פרשת שמות יג) על הפסוק (א יג) 'ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך', ר' אלעזר
 אומר בפה רך, שהמצריים הבטיחו תשלום הגון על כל לבינה, אמרו כל מי שהוא עושה לבינה נוטל שקל, כדי
 לפתות את ישראל, והיו מייגעין עצמן יתר מדאי כדי לטול שכר הרבה (חוץ מעמרם שלא נתפתה לבו, אלא היה עושה לבינה
 בכל יום) ולבסוף מה הוא אומר (ה ה) 'ואת מתכונת הלבנים אשר הם עושים תמול שלשום תשימו עליהם לא תגרעו
 ממנו', שחייבו אותם להכין כמתכונת זו כל יום ויום משנות השעבוד, ע"כ. כלומר, שככל שהתייגע יותר להכין
 הרבה לבנים כך הוכרח בשנות השעבוד להכין כל יום - מבלי להגדיל שכרו כלל וכלל.

ולמדו מכאן מפרשי התורה גודל שכרן של הבוטחים בה' והפסדם של אלו שלא שמו בו מבטחם, שכן מי
 שהאמין שממילא מזונו ושכרו קצובין מן השמים ולא 'נתייגע יותר מדאי' הרוויח לכל שנות הגלות, שהרי בכל אותן
 השנים לא נדרש מעמו להתייגע כל כך בהעמדת הלבנים ולא הוכרח להעמיד אלא כאותה כמות שהעמיד ביום
 הראשון.

אל יאמר כי חוסר הכשרונות [כמו 'כבר פה'] הם שהביאוני לידי הפסד^{טו}, או שמא מעשי גרמו לי את ההיזק וכל כיוצא בזה, אלא כל הנעשה הוא רק ברצון הש"ת עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות^{טז}.

ותעל שוועתם - הכל צריכין לכוח התפילה, ומעלת תפילה בלב נשבר

בפרשתן (ב נג), ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שוועתם אל האלוקים מן העבודה.

ביארו הרמב"ן ורבינו בחיי שאף שכבר הגיע עת גאולתם להוציאם ממצרים, מכל מקום לא נגאלו עד שלא צעקו בתפילה לפני ה', ורק על ידי אנהתם ושוועתם זכר ה' את בריתו לגואלם^{טז}. וללמדנו, שעל

שנדע שהוא הבורא והמנהיג, וכל הנעשה בהאי עלמא על פי ה' הוא, ומלכותו בכל משלה, ולא נטעה שכוחו של משה - מושיען ומנהיגן של ישראל' היה בזכות 'מתק לשוננו' ואמרותיו הנוטפות נופת צוף וכל טעם, ועי"ז הצליח את דרכו. על כן, עשהו הבורא ערל פה וכבד שפה, למען יראו הכל שכוחו היה מן השמים - 'כי אנכי אהיה עם פיך'. ומכאן ילמד כל אחד שיציאת מצרים הפרטי שלו - כל חד וחד בדיליה, אינה תלויה כלל באיזה סיבה טבעית אלא בדבר שמים^{טז}.

ואין הדברים אמורים רק לגבי יציאת מצרים... אלא בכל פרט ועניין, שלא יחשוב 'אני' עשיתי בכשרונותיי הנפלאים ואף חכמתי עמדה לי... אלא ידע כי ה' עשה לו את כל החיל הזה, וגם לאיך גיסא,

טו. היה אומר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ח עה"ת בשלח הערה ב), שהעולם רגילים לחשוב על העניים החיים מבקשת נדבות למחייתם ולא משתכרים מעמל ידיהם, כי עצלים הם וחפצים עבור זה לחיות על חשבון אחרים, ואין זה נכון, כי מאמינים אנו שהכל מן השמים, ומי שנגזר עליו להיות עני יוצקים עליו מן השמים 'עופרת' (בלייא) המכבדת עליו מלעסוק באיזה מלאכה או באיזה מסחר שיהיה, ולכן נשאר בעניותו. ועלינו לחמול עליו ולהשתתף בצערו.

טז. בפרשתן (ד ו-ז) ויבא ידו בחיקו ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג. ויאמר השב ירך אל חיקך וישב ידו אל חיקו ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו, ולכאורה תמוה, מדוע אמר לו השב ירך אל חיקך, וכי יפלא מה' לרפאות ידו גם מחוץ לחיקו, והלוא נס כזה קטן הוא כנגד כל הניסים והנפלאות שהיו ביציאת מצרים. ומבאר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (שמי"ל ח"ב פ"ג פרשת שמות) שכאן למדנו שאין המקום גורם לביאת הצרעת, אלא 'ה' נתן וה' לקח'. לכן נתרפאה ידו דייקא בחיקו - באותו מקום שנצטרע, ומינה תבין שאם בחיקו היה איזה סיבה לצרעת היאך נתרפאה ידו שם, אלא שאין החיק גורם צרעת ואין החיק מרפא צרעת, אלא על פי ה' יבוא ועל פי ה' ילך [כמו שאמרו (ר"ה כט). לא הנחש ממית ולא הנחש מחיה].

ומכאן נבין, שלא עשייתנו היא שהביאה שיהיה לנו כך וכך, אלא אדרבה מאחר שיהיה דבר זה רצון הש"ת, על כן נסתבב שיעשה אותה הפעולה. כגון מי שעבר באיזה מקום סכנה וניזוק, לא ניזוק מפני שהלך בדרכו באותו מקום, אלא שמשמים נגזר עליו להינזק ולכך סיבבו שילך אל מקום הסכנה, וכן ברווח - לא תאמר מאחר שבאתי הנה הרווחתי, אלא מאחר שנקצב עלי להרוויח באתי הנה, כי אין לך דבר שאינו מסובב על ידי מלך עליון בהשגחה פרטית ממש.

הנה מצינו בפרשתן 'שפרעה גזר על הזכרים' - להשליכם היאורה, ומשנולד משה רבינו הצפינוהו בבית ג' חדשים ואז השליכוהו היאורה, ותצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, ותבוא בת פרעה ותקחהו, ואיתא בגמ' (סוטה יב): שמיד לאחר שהכניסו את משה לנהר בטלה הגזירה, שכך אמרו האיציטגנינים לפרעה שכבר נולד מושיען של ישראל והושלך המיימה... ומן הנראה היה לה ליוכבד אמו לבכות, אוי לי, אילו המתנתי חצי השעה לא הוצרכתי לזרקו... אבל האמת שרק מאחר שכבר היה בנהר על כן התבטלה הגזירה, ומכאן תלמד לעצמך שלא לומר אילו המתנתי... אילו לא הייתי עושה כך וכך... אילו לא הייתי אומר כך וכך... כי אין לך כל ידיעה פשוטה בכל המעשה אשר נעשה בעולם, שמח בחלקך, תן תודה לאלוקיך המוליךך בדרך הטובה כל הימים...

יז. משל למה הדבר דומה, לעומד בפתחו של היכל המלא בחמדה גנוזה, כסף זהב ומטמוניות רבות, והרשות נתונה לו להיכנס להיכל ליטול מכל הבא בידו ולהתעשר עושר רב. אך דא עקא שאין בידו את המפתח לפתוח את השער, שהוא נשאר מחוץ להיכל חסר כל. כיו"ב היא התפילה, כי היא המפתח לבוא שעריו בתודה וליהנות מכל ההשפעות שמשפיע הקב"ה על בניו רחומיו, ומבלעדי התפילה נמנע מהאדם להשיג את השפע הרב.

באר הפרשה - פרשת שמות

וכן הוא אומר (יונה ב ג) קראתי מצרה, התפילה שהאדם קורא לאלוקיו מתוך צרתו - בכל לבו, היא העולה תיכף למרומים. ומוסיף ה'אור החיים' שתפילה מתוך הצרה אינה כשאר תפילות העולות ובאות לפני ה' על ידי אמצעי ומשמיעי תפילה בעלי כנפיים (מלאכים), אלא היא עולה ביושר לפני כיסא הכבוד בלא אמצעי. וזה דבר הכתוב ותעל שזועתם וגו' מן העבודה היות זעקתם אל ה' הייתה מתוך העבודה הקשה, לכך 'עלתה' שזועתם תיכף ומיד קדם ריבון עלמין².

ויאנחו ויזעקו - זעקת הלב מתקבלת ביותר אף בלא דיבורים בפרשתן (ב כג), 'ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ויזעקו, ותעל שזועתם אל האלוקים מן העבודה', שוב כתיב (ג ט) 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אתם'. חיווק נפלא מצא הרה"ק הישמח ישראל זי"ע (בפרשתן אות ב) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זצ"ל לכל יחיד ויחיד בדור אחרון, שכל לב יודע מרת נפשו, איך שאנו סחופים טרודים ומבולבלים, מרוב הלחץ אשר לוחצים אותנו, ועפ"י רוב אין בידו לצמצם את מוחו - לחשוב מה שפתיו מיללו בעת התפילה - והושב שממילא כל תפילתו איננה אלא מן השפה ולחויץ, והרי הוא רחוק רחוק מאביו שבשמים, אל יפול לבו בקרבו, אלא יתחזק וידע נאמנה שצעקת בני ישראל באה אלי, כי הקב"ה רואה כל מה שעובר על כל אחד ואחד, ורואה את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם שלכן אינו יכול אפילו להתפלל בעת, רק כאשר זועק מקרב לבו כמו שצעקו היהודים במצרים (וכלשונו הק') שאפילו כח הדיבור

האדם להפיל תחינה לפני בוראו, בבקשת רחמים על כל דבר ודבר, קטן כגדול, כי אף השפע הראוי ומוכן להגיע אליו לא יגיענו מבלעדי תפילתו.

יסוד זה מצינו עוד ב'רמב"ן בפרשתן (ד י), שהנה משה אמר 'לא איש דברים אנוכי... כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי, ולכאורה צריך ביאור, היפלא מה' עשות גם כזה להסיר מאתו ערלת שפתיו, בזמן שעשה ניסים ונפלאות לרוב בכל פרשת יציאת מצרים. אלא, כי לא יעשה הקב"ה גם אם לא התפלל האדם על כך, גם את משה רבינו לא ריפא כי לא התפלל לרפואתו (וטעם הדבר שלא ביקש, כי אכן לא אבה להתמנות כמנהיגים של ישראל ללכת אל פרעה). אך וודאי אילו היה מעתיר בתפילה ומבקש זאת מאת ה' לבטח היה נרפא. ישמע חכם ויוסף לקח להוקיר מעלת ערך התפילה ולנצל אותה תדיר.

וכתב עוד רבינו בחיי, 'והזכיר שני פעמים מן העבודה' ללמדך שאין תפילתו של אדם שלימה כאותה שעה שהוא מתפלל מתוך הצרה והדחוק, שהיא יותר מקובלת, והיא העולה לפניו יתברך"י. וכן תמצא ביונה הנביא ע"ה שבאר העניין, שאמר (יונה ב ח) 'בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי ותבוא אליך תפילתי אל היכל קדשך', הבטיח הנביא שהתפילה שהיא מתוך הצער ועטיפת הנפש היא הנכנסת לפניו אל היכל קדשו יתברך, עב"ל"ט.

וכן כתב ה'אור החיים, 'עוד ירצה ע"ד אומרו (תהלים קיח ה) 'מן המצר קראתי קה ענני במרחב קה' כי אחת מהתפילות המתקבלות היא תפילה שמתוך צרה,

יח. ידועים דברי ה'תרגום יונתן' בפרשתן (א יט) וְאֶמְרָן חֵייתָא לְפָרְעָה אָרום לָא כְנָשִׁיא מְצָרִיתָא יְהוּדִיתָא אָרום זְרִיזוֹן וְחִפְמִין בְּדַעְתִּיהוֹן הֵינּוּן קָדָם עַד לָא תִיְתִי לְוֹתְהוֹן חֵייתָא הֵינּוּן תִּלְיִין עֵינִיהוֹן בְּצִלּוֹי מְצָלוֹ וּבְעֵינֵי רַחֲמִין מִן קָדָם אָבוֹהוֹן דְּבִשְׁמִיא וְהוּא שְׁמַע בְּקֹל צְלוֹתְהוֹן מִן יַד הֵינּוּן מְתַעֲנִין וְיִלְיָדוּן וּפְרָקוּן בְּשָׁלָם, ובתרגום ללשון הקודש וענו ה'חיות' לפרעה, לא הרי הנשים היהודיות כהרי המצריות, כי היהודיות חכמות וזריזות הן, וטרם תבוא המילדת אליהן הן תולות עיניים למרום בתפילה, ומבקשות רחמים מאביהן שבשמים, והוא שומע לקול תפילתם ומיד עונה אותם ויולדות בשלום ושלוה, השקט ובטח (הרה"ק ה'ברכת אברהם' היה חוזר על כך עם כל אלו שבאו להכיר עצמם לפני לידה).

יט. כתב ה'ספורנו' עה"כ (ב כה) 'וירא אלוקים... וידע אלוקים, וז"ל, ידע נגעי לבבם, ושהיתה תפילתם וצעקתם בכל לב, על היפך 'ויפתוהו בפייהם וגו' ולבם לא נכון עמו' (תהלים עח לו-לז). כי אכן תפילה זו הבאה עם כל ה'ברען' ולא כמצוות אנשים מלומדה, היא הפועלת רבות במרומים.

כ. ומכאן תשובה, כי הנה פעמים בעת שיהודי שרוי בצרה וצוקה, אם בגשמיות אם ברוחניות, נראה לו שבזו העת אינו ראוי לשפוך לבו לפני הבורא, ישיב אל עצמו, אדרבה ואדרבה, כפי ריבוי הקושי כך תפילתו יותר מרוצה ומקובלת לפני המקום ב"ה.

דליבא בכל כוונתו שהיא רק קול לבד בלא דיבור והוא נקרא זעקה ושוועה, ומוזה אין המקטרגים יודעים רק הקב"ה בעצמו פונה לזעקה זו כשהיא באמת מעומקא דליבא ועונה לקוראיו. וזה חשוב יותר מהתפלה שהיא בדיבור בחיתוך אותיות ותיבות, שמבינים המלאכים ויכול להיות קטרוג עליה, לא בן בזעקה הנ"ל בלא דבור השי"ת לבד יודע מחשבותיו ומבוקשו וממלא משאלות לבו לטובה (ומבאר שבוודאי עיקר התפילה היא בפה, אבל בזמנים כגון דא מתקבלת ביותר עצם הזעקה לפני ה').

הגיע זמן גאולתכם - ימי השונבי"ם ימי גאולת הנפש מ'מצרים' בה כתב הרמב"ם באגרתו לבנו רבי אברהם (אגרות הרמב"ם עמ' לט בד"ה ודע בני, בשינוי קצת) 'וייש לך בני לדעת כי פרעה מלך מצרים הוא יצר הרע באמת. בני ישראל הם שכל האנושי אשר בכל אדם ושם משכן כל רצונותיו והלך מחשבתו, משה רבינו ע"ה הוא השכל האלוקי היינו נשמת בני ישראל. ארץ מצרים בכללו הוא הגוף, ומקום הלב הוא ארץ גושן'.

והיינו שכמו שבימים מקדם שעבד פרעה מלך מצרים את בני ישראל שישבו בארצו, כך לדורות עולם בא היצר למלוך על שכלם רצונם ומאוויים של בני

לא הי' להם רק צעקו אוי ווי... אוי אנחה זו עולה למעלה, וזעקה זו היא יקרה עד למאוד למעלהכ"א.

ומסיים שם, וז"ל. ומכאן הוא כח ההתחזקות לכל איש ישראל אשר מגודל צרותיו וחמאיו לא יוכל כמעט לפתוח פיו בתחינה ותפלה לפני הקב"ה, ואם מתפלל הוא כמעט מעורבב ומבולבל מהמחשבות המבלבלים אותו, אעפ"כ כל יאמר לנפשו נואש, ויזעק ויתפלל לה' בכל יכולתו, ואף אם לא יעלה ח"ו מכל תפילתו רק אנחה אחת מקרב ולב עמוק השי"ת בוחן לב יחשוב עניו ומרודו ושפל מצבו ומקומו ושעתו שהביאו לבלבול הדעת, וברוב רחמיו וחסדיו ישמע לאנחה האחת וישמע וישעו^כ.

ולא עוד אלא שמעלה מיוחדת יש לה לזעקה שבלב, כמו שכתב הרה"ק ה'מאור ושמש' זי"ע בפרשתן (ד"ה ויהי בימים הרבים ההם) על הפסוק דלעיל, שלכאורה קשה מדוע כתיב 'ויזעקו ותעל שועתם' ולא כתיב 'ויתפללו', ומבאר, וז"ל איתא במדרשים ובווהר מעלת התפלה שהיא במקום עבודה, אמנם יש עתים שאין התפלה יכולה לעלות למעלה מפני הקטרוגים שמפסיקים בחומת ברזל, כמו שכתוב (עי' ישעיה נט ב) 'כי עונותיכם מבדילים', והתקנה לזה איתא בווהר הק' לזעוק מעומקא

כא. אגב אורחא, הנה כתיב בפרשתן (ג טו), 'כה תאמר אל בני ישראל ה' אלוקי אבותיכם אלוקי אברהם יצחק ואלוקי יעקב שלחני אליכם, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור', ופירש הרמב"ן, 'זה זכרי לדור ודור' קאי על מה שנאמר קודם לכן 'אלוקי אברהם יצחק ואלוקי יעקב', וכלומר, 'כי לעולם לא ישכח ברית אבות, וכל הדורות כאשר יזכירו אלוקי אברהם יצחק ויעקב - ישמע א-ל ויענם'. ראה נא גודל הכח הניתן בידי כל איש מישראל - יזכיר בתפילתו בעולם השפל הזה - 'אלוקי אברהם יצחק ואלוקי יעקב' ובזה הוא מעורר למעלה זכות אבות עד שהוא מובטח שעיי"ז בוודאי תתקבל תפילתו.

אמנם לא די בזכירה מן השפה ולחוץ, אלא יכיר ויזכור בפנימיות לבו את השורש אשר ממנה חוצב, כמסופר על בחור 'בנם של קדושים' שהגיע להיכנס אל הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, בטרם היכנסו ביקש מהמשב"ק הרה"ח ר' חנינא שיף ז"ל שיאמר לרבי כי הוא נכד של רבי פלוני, אך הוא ענהו 'לא נהוג כן גבן'. בחור זה חזר והפציר בו, בהיכנס הבחור לרבי אמר ר' חנינא בחור הלז רוצה שאומר לרבי שהוא בנש"ק. נענה הרבי ואמר, וכי עלי לידע זאת - עליו לידע ולזכור זאת כי בנם של קדושים הוא, כלומר, הנהגתו בחיי יום יום צריכה להיות כפי הראוי ל'בנם של קדושים'.

כיוצא בזה 'בני אברהם יצחק ויעקב' - עליהם להתנהג כראוי ויאות ל'בנם של קדושים' כקדושים אלו.

כב. כדברים האלה מצינו חיזוק נפלא בדברי הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע על הפסוק בפרשת בשלח (יד ט) 'ויצעקו בני ישראל אל ה'', פירש"י ז"ל 'תפשו אומנות אבותם', כי לא ידעו להתפלל כלל רק צעקו, וזה שתפשו אומנות אבותם - לצעוק לה', כי בקול ניכר פנימיות שבאדם, וכמו שאמרו חז"ל (גיטין כג) 'טביעות עינא דקלא', ולא מחוש הדיבור וכן בשמים ניכר בקול ישראל הפנימיות, ועיקר הרצון שהוא רק לעבודת השי"ת... ובכוונה נסתם מהם ענין התפלה כדי שישאר לדורות שאף שלא יהיה להם כח להתפלל ולצעוק וישיעם השי"ת. וכן איתא במכילתא (פ"ב ה') ילחם לכם - אף שאתם תחרישון שלא יוכלו להתפלל.

מעוררת את הזמן ל'ציאת מצרים פרטית', לצאת ממצרי היצר ומיצרי הגוף המונעים אותו מלעשות רצון קונו וחפץ צורו^י.

בזוה"ק (ח"ג קנו.) איתא, שבכל יום ויום פרוץ קארי (כרוז קורא) ואמר 'שובו בנים שובבים', כי בכל עת ובכל זמן הקב"ה מצפה לבני ישראל שישבו אליו^י, אמנם משנה תוקף יש ל'בת קול' זו בימים אלו הנקראים 'מי השוכבים'^י, שבהם יש סיעתא דשמיא יתירה

לשעבר אותם אליו^י. והנה כמו שפרעה שלט ושעבר רק את בני ישראל, ואילו על משה רבינו לא היה לו שום כוח ושליטה, כך הנשמה הקדושה (הנקראת חלק משה רבינו) שבקרב כל איש מישראל אינה נפגמת, ולעולם איננה תחת ידי החיצונים, ועל ידה יצא האדם לגאולתו כמו שמשנה הוציא את בני מצרים.

והזמן גרמא להציל את השכל ואת הלב מידי היצר הרע, כי הקריאה בתורה בפרשיות יציאת מצרים

כג. יש שהמליצו בזאת את לשון הכתוב אצל בני ישראל 'הבאים מצרימה' (א א) בלשון הווה, ולא 'אשר באו', כי כל ענין מצרים עדיין חי וקיים, ועדיין כל יחיד ויחיד מבני בא לבחינת מיצרים אלו בהווה ובפועל ממש...

כד. צדיקים היו אומרים שגוף נוטריקון גוף וויל פרעסן (הגוף רוצה לאכול), גוף וויל פאפען (לישון), גוף וועט פוילען (יירק בקבר), גוף וויל פארט (ובכל זאת עדיין הוא רוצה לילך אחר תאוות לבו), אך אנו נענה ונאמר לגוף על כל תאוותיו גוף וועט פאלגן (ישמע לקול ה' לעבדו בלבב שלם, אף כשקשה לו).

כה. שמעתי מאחד ממכרי, שנסע להשתטח בקברי צדיקים שבפולין, ובבואו לציון הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע ראו עיניו מחזה נורא הוד, איך שבחור מבוגר עומד ושופך לבו ונפשו לפני ה', במתיקות נפלאה ובהתלהבות גדולה, 'סורו ממני מרעים, גל עיני ואביטה... למדני חוקך... וכו' וכו'... כחד מקמאי... האברך שהכיר את הבחור שבמשך 10 שנים תמימות היתה התנהגותו כ'גוי גמור' 'נושר' באופן נורא עד מאד נדהם מאוד לראות את 'עבודת הקודש', ולא היה יכול לקלוט בשכלו כיצד נהפך לבו להיות 'בעל תשובה' גמור...

בגמר התפילה לא יכול היה האברך להתאפק, ויקרא אליו בקול גדול, אמור נא יקירי, וכי אינך פלוני, ויען, הן. כיצד נתהפך לבך לטוב... ענה הבחור דבר נורא, שלאחר 10 שנות ריחוק וניכור לכל דבר שבקדושה, גילה לי יהודי כמסיח לפי תומו, שזה כ-10 שנים לא ננעלה הדלת בבית אבי ואמי, ואפילו בלכתם לישן שינת הליל אינם נועלים הדלתות - בתקווה שבנם ירצה לחזור, וחלילה להם שהוא ימצא את הבית נעול בפניו... אז החלטתי, אם כל כך הרחיקו לכת - להשאיר את הדלתות פתוחות בפני לא אאכזב, ואכן אחזור ואכנס דלת לפנים מדלת לחיק הורי ולכנפי השכינה.

ואף אנן נעני ונאמר, הקב"ה מעולם לא סגר הדלת... וימינו פשוטה לקבל שבים מגודל אהבתו לבניו, וכלשון התנא דבי אליהו (רבא, פל"א) מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל יותר ממה שמצפה האב לבנו שיעשו תשובה, אל 'נאכזב' אותו...

כו. בימים ששימש הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל כר"מ ב'שיבת פאניבעז', היה בין הבחורים תלמיד אחד שפרק מעל עצמו עול תורה ומצוות רח"ל והלך להתגייס לצבא, למותר לציין, שמעשיו אלו גרמו להתרחקותו וכולם ניתקו עמו קשר ולא דיברו עמו מטוב ועד רע, והגם שבתחילה נהנה מסביבתו החדשה, אולם במשך הזמן הרגיש שלא משם תבוא ישועתו, ואין בין מפקדי הצבא כאלו שבאמת מחפשים טובתו, והתחיל להתחרט על שזלזל ופגד בכל היקר לו, אולם את הנעשה אין להשיב, וידע שאין מי שירצה כעת לקבלו. יום אחד הודיעו לו שהגיע עבורו אגרת מאחד מידידיו, שמח הלה כמוצא שלל רב שלא נעזב לגמרי ויש עוד מאן דהו בעולם הזוכר ממנו, והתפלא מאד מי האיש אשר ישלח לו מכתב, ברגשי ששון קיבל את המכתב וראה שהשולח חתם על המעטפה מבחוח את שמו 'שמואל', ויהי כראותו כי כן גברה פליאתו שבעתיים, כי מעולם לא היה חבר וידיד אשר שמו 'שמואל', וכאשר פתח את המעטפה מצא כתוב בתוכו דברים קצרים בכהאי לישנא 'יקירי אהובי, לאן שלא הגעת, איפה שאתה נמצא, ברצוני לפגוש אותך ולשוחח אתך, ידיך שמואל רוזובסקי', הבחור התרגש מאד מן המכתב, ומיד החליט לצאת לדרכו ולפגוש את הגר"ש רוזובסקי, ואף שהיו כמה גדרים ושערים שהקיפו את כל שטח הצבא הצליח בחור זה לדלג עליהם ולהגיע אל ביתו ושוחח עמו שעות ארוכות, ולא עברו ימים רבים עד אשר חזר למקור מחצבתו.

קוראים פרשיות אלו בזמן הזה לרמוז על 'גאולת מצרים' לכל אחד ואחד.

לכל הדופקים בתשובה^{כז}, והקב"ה מבקש מכל אחד ואחד 'שובו אלי ואשובה אליכם'^{כח}.

צדיקי הדורות אמרו על ימים קדושים אלו, שעליהם נאמר (במדבר לה ו) 'שש ערי המקלט אשר תתנו לנו שמה הרוצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר', כי ימי השובבי"ם הינם ששה שבועות וארבעים ושנים יום, כנגד שש ערי מקלט וארבעים ושתים עיר, שמסגולת הזמן 'לנוס לעיר מקלט' כל 'רוצח' וכל מי אשר נכשל בחטא רח"ל, ולברוח מהיצר הרע הזומם להמיתו^{כט}.

והנה נודע מה שכתב רבינו האריז"ל זי"ע (שער רוח"ק תיקון כו) על חובת התעניות והסיגופים בימים הללו, אמנם לאחר שנחלשו הדורות כבר אין התענית

נוראות כתב הרה"ק מווילעדיניק זי"ע (שארית ישראל שער השובבי"ם, דרוש א') ברמז דברי חז"ל (חגיגה פו.) 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר', שבימים אלו יש פתח לתשובה גם למי שכבר פגם כל כך ונקרא 'אחר' והרי הוא מצוי ושרוי 'חוץ' מהיבלות הקדושה, ויש בימים הללו בוח לכפר על פגם הלשון והקדושה אף למה שיוה"ב אינו מכפר (עיי"ש באריכות). כעין זה רימז הרה"ק הישמח ישראל' (אות ה-ו) את עניין ימי השובבי"ם בהאמור בפרשתן (א י) 'ועלה מן הארץ' - שאפילו אם שקוע בארץ לגמרי גם בן יכול הוא להתעלות, ולכן

עם ה', בימים אלו, כל אחד ואחד, ללא יוצא מן הכלל, מקבל מכתב עוז חביון, מאביו שבשמים, הכותב לו 'יקירי, אהובי, לאן שלא הגעת, היכן שאתה נמצא, אני רוצה לפגוש אותך ולשוחח עמך', כי בכל מצב שנמצא איש ישראל, רוצה השי"ת שישבו אליו, ומיד יקבלו. רק עלינו להשכיל לעזוב את 'המחנה' ולשוב אליו, ואז יעלה אותנו מעלה מעלה...

כז. ורימז לה הרה"ק ה'אור מלא' מקאסאן זי"ע (ענייני ספיה"ע) בלשון הכתוב (תהילים קמז ד) 'מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא', כי הנה מצינו ב' זמני טהרה תיקון ותשובה, ימי השובבי"ם וימי ספירת העומר, אלא שחלוקים זה מזה, כי עיקר התיקון בספירת העומר שייך ביותר לצדיקים, הם היודעים והשייכים לסוד ה'ספירות', ואילו ימי השובבי"ם נועדו לכל אחד ואחד באשר הוא. וזהו שאמר הכתוב מונה מספר - ימי הספירה שאנו מונים בהם את הימים לעומר המה בעיקר לכוכבים, אלו צדיקים הנדמים לכוכבים (ספרי עקב), אך לכולם הזמן הוא כאשר שמות יקרא - כשקוראים פרשיות חומש שמות...

כח. הגה"ח רבי ישראל שמעון קאסטעלאניץ ז"ל סיפר שבעת שהרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע ביקר בארה"ק בשנת תרפ"ט, שהה בשב"ק פר' שמות בעיה"ק צפת, אחר עריכת השולחן נכנס לחדרו והיסב עם גדולי החסידים, ביניהם הגה"צ רבי יואל אשכנזי זצ"ל, הגה"צ רבי מתתיהו לוריא זצ"ל ועוד. ובתוך כך החל הרבי לבעור כאש, וכבוד ה' מלא את הבית, והיה מצעק ואומר, משה רבינו שאל 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם' (ג יג-יד). כי הנה הקב"ה ציווה למשה, לך אמור לבני ישראל אהיה - אני 'אהיה' עם כל איש יהודי בכל זמן אפילו 'אויב ער איז דורך געפאלן' - אפילו אם יפול ח"ו, ולא עוד אלא אפילו עם ח"ו ישוב ויפול עדיין אמשיך ו'אהיה' עמו, כי מעולם לא סרה אהבתו של הקב"ה לבניו חביביו, ותמיד חפץ הוא בקרבנם ושישובו אליו. אמר לו משה רבינו למקום, אם ידעו בני"י מכך יהיו ח"ו בבחינת אחטא ואשוב. ענהו הקב"ה 'כה תאמר לבני ישראל אהיה' - להם תאמר רק פעם אחת 'אהיה', אבל לך אומר האמת, שאהיה עם יהודי גם אם חלילה נופל שוב ושוב (מזקנים אתבונן ח"א עמ' לו).

עוד אמר ה'בית אברהם' כי 'אהיה' פעמים 'אהיה' (21 פעמים) עולה למניין 'אמת' (441), ללמדנו שאפילו אם האדם קיבל על עצמו שמהיום והלאה אהיה אדם אחר, ונכשל ולא עמד בקבלתו, ושוב חזר ואמר 'אהיה', עד שכבר אמר 'אהיה' פעמים 'אהיה', עדיין האמת היא שהקב"ה מקבלו ובידו לחזור בתשובה (הובא בנתיבות שלום ח"ב עמ' רי"ב).

כט. ואילו הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע אמר בלשון המשנה (מקוואות א א) 'שש מעלות במקוואות', כי ששה שבועות אלו הינם כמקווה טהרה לנשמת היהודי, ובהם ניתן לעלות ממעלה למעלה בסולם שראשו מגיע השמימה. ולכן נרמזו ב'מעלות', כי כשם שאי אפשר לעלות בסולם המוטל על הארץ בשכיבה... אלא תנאי ראשון הוא בהרמת הסולם וזקיפתו, כך אי אפשר לשכב בחיבוק ידיים מבלי לעשות כלום ולצפות להתעלות...

שווה לכל נפש, ומה יעשה האדם לזכות לטהרת נפשו. אלא שכבר כתב הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (הוש"ר תרע"ד) וזל"ק, זקיני וצללה"ה מקאצק הגיד כי יותר נוח לגנוף לקבל על עצמו כל מיני סיגופים שבעולם מלקבל על עצמו עול מלכות שמים, ואין סיגוף גדול לגנוף יותר מלהיות תחת עול מלכות שמים - להתנהג בכל ענייניו רק עפ"י התורה. והיינו שהתיקון הגדול ביותר הוא להיות 'ירא שמים' ל, ולהיות שליט לא על גופו ואבריו לכל יעשו פעולה אסורה שלא בנגד רצון ה'. ולהתחזק בשמירה יתירה על עיניו ועל פיו, שאף בשעה שבווער בו כאש תאוזה אסורה יתאפק מלחטוא, ו'התאפקות' זו הרי היא כסיגוף הגדול ביותר ל, ונחשבת כתעניות הרבה ל.

ל. אמרו קמאי שעבודת ימי השובבי"ם כדוגמת אנשי הצבא היוצאים למלחמה, שראשית דבר ישימו מצור על העיר - למנוע מהם מים ומזון, עד אשר יאלצו בני העיר להיכנע, כך היא העבודה בימים אלו, למנוע מן היצר 'מים ומזון' עד אשר ייכנע ויתבטל כוחו לגמרי.

אחד מחסידי הרה"ק מקאברין זי"ע התאונן לפניו, רבי, הנני שקוע מאד בחטאי וה'בלאטע' (בוץ) גדול מאד, ענה לו הרה"ק אף הבוץ הגדול ביותר - אם אין מוסיפין לו מים הרי הוא מתייבש לגמרי, אף אתה, עזוב את דרכיך, וממילא תתייבש כל הבלאטע (הבוץ)...

היה אומר הרה"ק הנתיבות שלום זי"ע בשם אביו הרה"ח ר' משה אברהם ברזובסקי זצ"ל הי"ד שכל אדם נולד עם 'דבר אחר' בקרבו, והוא גדל עמו כשמספק צרכיו, וזאת היא העבודה למנוע ממנו מאכל עד שימות...

לא. משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה ידוע ב'עבודת האכילה'... ובכל עת שנזדמן דבר מאכל לידו לא נח ולא שקט ממש 'עודו בכפו יבלענה'... ויהי היום והיסיב עם חברו ב'סעודת מצווה', והבחין אותו ידיד כי רעהו אינו אוכל מהמנה הראשונה (פארשפיז) כי אם מקצת שבמקצת, התפלל לעצמו מה אירע לידידי ומדוע שינה ממנהגו לקיים מצות אכילה בהידור רב, תמיהתו גברה שבעתיים בעת שהביאו את הבשר ושוב לא אכל אלא רק 'נגיעה בעלמא', ולבסוף כשהביאו את הלפתן (קומפוט) לא נגע בו במאומה, ולא יכול החבר להתאפק וישאלו מה יום מיומיים... האם אינך חש בטוב חלילה... השיב הלה בקוצר אמרים אני בדיאטה (דייט) וכבר לא היה צריך להוסיף ביאור... ולזאת נדמים ימי השובבי"ם שצריך להחליט לעצמו בתקיפות 'אני בדיאטה'... ועי"ז יקנה את הכח לשלוט בעצמו ושוב לא ירוץ אחר כל תאוה.

מעשה ביהודי שהיה אוכל ואוכל... ומידות גופו עלו ונתעלו לאורך ולרוחב עד כדי סכנה לחייו, מה עשה, הלך אל הרופא והלה נתן לו 'סדר אכילה' (דייט) שבבוקר יאכל רק שני חתיכות לחם מ'קמח מלא' בצהריים רק 'תוספת אחת' ובערב רק ירקות, בני ביתו הכינו עבורו את סדר המאכל במסירות ונאמנות, אך דא עקא שכבר עברו ג' חדשים ועדיין לא זז מאומה, ולא עוד אלא שמידותיו המשיכו לעלות מעלה מעלה... עד שקראו לו בני ביתו לאסיפה דחופה - לשמוע האם הוא אוכל את כל מה שהיא מכינה לו כציווי הרופא... והוברר הדבר, שאכן, הוא אוכל כציווי הרופא בשלימות אבל לטענתו הוא מחזיק את הדייט של עשו, המה ראו כן תמהו - מה הוא סח, והסביר להם בדברי הכתוב בסוף פרשת וישלח (כח ה-ט) 'וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה', וברש"י, 'הוסיף רשעה על רשעתו' (ר"ל מרשעת על מרשעיות שהיו לו כבר וק"ל) שלא גרש את הראשונות, גם הוא כמותו, לא עזב את סדר אכילתו, אלא שהוסיף על סדרי אכילתו כמנהגו עד היום גם את ציווי הרופא, ומה הועילו חכמים בתקנתם... כי כוונת הרופא הייתה שיחדול מהרגלי אכילתו הנלוזים ומעתה יאכל רק מה שהרופא מצווהו. כע"ז אמרו בעלי המשל להמשיל, למי שהבין בדעתו כי הנהגתו איננה ראויה, והוא מהלך בדרכים עקלקלות - היפך מהקדושה ורצון הבורא, ועתה בעזהשי"ת התעורר לטוב, ידע שלא סגי ב'התעוררות', כי כל עוד שאיננו עוזב לגמרי את הרגליו הנושנים הרי הוא כאותו 'חכם' שלא חדל מאכילתו הסוררת ורק הוסיף אכילה נוספת...

לב. דבר בעיתו מה טוב, כשכל העולם כולו רועש וגועש סביב ה'חיסונים' (וואקסינען), שהנה כתיב בפרשת ויגש (בראשית מה א) 'ולא יכול יוסף להתאפק', ובתרגום 'ולא יכל יוסף ל'אָתְחַסְנָא', ורמזו גדול יש כאן ה'התאפקות' היא היא ה'חיסון' הטוב ביותר בגשמיות וברוחניות, וכשם ש'חיסון' אמור למנוע את הבריא מלחלות כך גם ה'התאפקות' כל חד וחד בדיליה מונעת את ה'מחלות' הרוחניות.

ואכן מי היה ה'מתחסן' הראשון - אשר לית מאן דפליג שממנו יראו וכן יעשו, הלוא הוא מלך מצרים יוסף הצדיק... וכדכתיב (שם מג לא) 'ויתאפק' ותירגם אונקלוס ו'אָתְחַסְיָן'...

להיכנס אל האדם ב'פתח פתוח' שמוצא - בדבר קטן אשר לא נזהר האדם לשומרו ולנעול אותו בשמירה מעולה, ומשם בא להפילו מדחי אל דחי. אבל, אם ישמור האדם את עצמו מתחילה, ולא יתן ליצר אפילו 'דריסת רגל' אפילו על 'פכים קטנים' ממילא לא יהא לו מקום לנעוץ צפרניו ולא ימצא מנוח לכף רגליו.

וזה ביאור הכתוב, הבה נתחכמה לו לבל יוכל להתחיל בפורענותו, שאם לא נעמוד בפניו בתחילת דבר אכן יש לחשוש פן ירבח ויגדל היצר להחטיא כהנה וכהנה, כי עבירה גוררת עבירה על ידי שמצא פתח פתוח להיכנס בתוכו. והדברים אמורים הן לענין השמירה על 'גדרי הקדושה' לה, הן לענין הייאוש אחר הנפילה, כי מאד מאד יש להזהר שלא יגרר אחריהם לתהום רבה.

וכך כתב ה'משנה ברורה' (סי' תקע"א סק"ב) 'כתבו ספרי המוסר, דאם באמצע אכילתו בעוד שהוא מתאוה לאכול מושך ידו ממנו זה נחשב גם כן לסינוף ומתכפרים עוונותיו. וראיתי כתוב בספר אחד, שכשאדם רוצה להתנדב תענית - טוב יותר שיקבל תענית מן הדיבור ממה שיקבל עליו מן האכילה, כי ממנו לא יהיה לו נזק לא בגופו ולא בנשמתו ולא יחלש על ידי זה. וכעין זה כתב הגר"א באגרתו, שצריך האדם לייסר עצמו לא בתענית וסינופים כי אם ברסן פיו ובתאוותיו, עכ"ל לה'.

הבה נתחכמה - תחבולות היצר להפיל חומת הגדרים בפרשתן (א י) 'הבה נתחכמה לו פן ירבה', ופירשו צדיקים (כל חד לפי דרכו, עכ"פ העולה מדבריהם) דלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע, אשר דרכו

וכך כתב הרמב"ן (פר' ויגש שם) וז"ל, אונקלוס תרגם לאתחסנא - להתחזק, וכן ואתאפק ואעלה העולה (שמואל א' יג יב), וכן כל לשון התאפקות בכל מקום 'חיוזק', הא למדת ענין נוסף של 'חיסון' והוא 'ההתחזקות'... (והן הן 'שתי המנות' הנדרשות לחיסון והגנה מושלמת, א. התאפקות. ב. התחזקות).

ונרמז זאת גם בסוף פרשת ויגש, דכתיב 'וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה', ובתרגום ואַחְסִינוּ בַּהּ. ללמדך כיצד 'יאחזו' האיש עצמו ב'ארץ מצרים', ובכל מיצר ומיצר, ע"י ש'יתחסן' בשני מיני 'חיסונים' הללו, ר"ל, שיתחזק ושיתאפק...

לג. ידוע מה שאמר הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, שהרה"ק מסטרעליסק זי"ע אמר שהמונע עצמו מדיבור אשר עומד על שפתיו לאמרו, נחשב לו הדבר כאילו התענה פ"ד תעניות... ואני אומר 'נאך און נאך און נאך' (שנחשב לו כהרבה יותר מפ"ד תעניות).

לד. הרה"ק מראדזימין זי"ע היה אומר, שכשם שמצינו בגמרא (קידושין ז.) שהאומר על בהמתו 'רגלה של זו עולה', פשטה קדושה בכולה ונעשית כולה עולה, כך האומר על 'חלק אחד בגופו' שיהא קדוש... כגון המקבל על עצמו לשמור פיו ולשונו, או עיניו ומחשבתו, הרי משם תפשט הקדושה להיות כולו קודש קדשים. ועל משקל דבריו נוסף, כי המקבל על עצמו שיהיה הפה בתענית, וכן בשאר אברי הגוף, הרי 'מתפשט הצום בכולו' ונחשב כאילו התענה בכל גופו...

לה. הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע ביאר בלשון הכתוב בפרשתן (ה ז) 'לא תאסיפון לתת תבן לעם', שלכאורה קשה דאם כוונתו מלשון 'הוספה' היה לו לומר 'לא תוסיפון' ומהו שהוסיף א'. אלא הביאור, שהוא מלשון 'אסיפה' - שהיו נאספין בכל ליל שב"ק ומשתעשעין במגילות שבידם (עיין שמו"ר ה יח), וראה פרעה שעל ידי התאספויות הללו יש בידם כח לעמוד בתוקף אמונתם וקדושתם, ומשהותם יחדיו הם שואבים כוחות לנפש, כח וגבורה להחזיק מעמד במשך כל השבוע הבא, וגם חשש שהתחזקות זו תחיש להם גאולה שלימה לצאת לחרות עולם מתחת ידו - על כן גזר לא תאספון, שלא יתחזקו יותר בשבת אחים גם יחד, ואז יכנסו בשלימות תחת יד מצרים ברוח ובגשם, ולא במהרה יוכלו לצאת מתחת יד מצרים. וסיים ואמר, פארוואר (כך היו מכנים בפולין 'אמת') בשעה שאעלה למרום לאחר מלאות ימי ושנותי, יבוא משה רעיא מהימנא לקראתי ויאמר לי, אכן כיוונת לטעם הנכון על מה שנכתב לא תאסיפון בא' דייקא.

זה לעומת זה יש להביא מה שכתב הגה"ק בעל ה'נתיבות המשפט' ו'חוות דעת' (בהגדת מעשה ניסים, ד"ה והאותות זה המטה) לבאר את האות שהראה לו הקב"ה להשליך את ה'מטה' ויהפך לנחש, שרצה הקב"ה להוכיח לו מעלתם של בני ישראל, ומה שירדו ממדרגתם אינו אלא מחמת שנתערבו בגויים, ולזה הראה לו שאפילו מטה האלוקים התהפך לנחש כאשר הושלך ארצה שהוא מקום הטומאה, וכך ישראל נתהפכו להיות בעלי לה"ר כעניין הנחש מחמת היותם

באר הפרשה - פרשת שמות

להיטהר ולהתחזק לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, ואו אז נזכה ל'מסייעים בידו', בפתחת כל שערי טהרה ושערי תשובה.

ביוצא בזה מצינו בדברי ה'אור החיים' הק' על האמור בפרשתן (ד יב) שאמר הקב"ה למשה 'ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך' (ד יב), שזו תשובה על מה שאמר

כל אשר בידך עשה - יבוא לטהר ואז יסייעו לו בפרשתן (ג ד), 'וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה', ומפרש ה'ספורנו' בזה"ל, וירא ה' כי סר לראות - להתבונן בדבר, ויקרא אליו אלוקים - להודיעו, כאמרם ז"ל (שבת קד.) בא לטהר מסייעין אותו, עכ"ל. ללמדנו כי תחילה וראש עלינו להיות בכלל 'הבא לטהר' - לעשות מה שבידינו לו

דחוקים בגויים. אמנם תיכף משירים את ה'נחש' יחזור להיות מטה אלוקים כבראשונה, וכך אם יעזבו ישראל את ה'סביבה הרעה' בה הם נמצאים וישבו למקור הקדושה מיד יתהפכו לטוב.

נמצינו למדים כי אסיפת בני ישראל היא מקור הטהרה ומביאה את הגאולה, אמנם, יש מאד להזהר מהשהות בין חברים רעים ח"ו... על כן, ישמור האדם מאד את עצמו, להיות בסביבת אנשים יראים ושלמים, כי חלק גדול בבנין האדם או חורבנו תלוי בחבריו הסובבים אותו, וכהיום הזה די לנו לצאת רגע אחד לרחובה של עיר (או להתבונן בתוככי ביהמ"ד) לראות עד כמה גורל נפשותינו ונפשות צאצאנו תלויים בענין זה שנקרא 'חבר טוב'...

בעניין ה'חבר רע' אספר את מה שעייני ראו ולא זר, זכורני ימים מקדם לעת זקנותו של אא"ז הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, בחורים רבים מבני ישיבת פוניב'ז בב"ב היו באים לחזות בעבודת קדשו בעת ה'טישען' (עריכת השולחן) שהיה עורך בבית מדרשו, והנה בסוף ימיו בהיותו חלוש מאד היו מכניסים אותו לחדרו לאחר עריכת השוה"ט, והיו הבחורים עוברים על פני קדשו תוך כדי שהוא נותן את ידו לכל אחד ואחד ואומר לו 'לערנען די הייליגע גמרא געזונטערהייט' (תזכה ללמוד את דברי הגמ' הקדושים מתוך בריות גופא), בין הקהל עבר בחור אחד, שתפס הרה"ק בידיו, ואמר לו, מדוע ידיך כה קרים, מדוע יש בהם כל כך קרירות, כך הוסיף ושאל כמה פעמים, לאחר מכן אמר לו 'שיהיו לך חברים טובים ותזכה ללמוד את דברי הגמ' הקדושים מתוך בריות גופא', משיצא הלה את פני הקודש ניגשו אליו המשמשים בקודש וניסו לפייסו באמרם, אולי הרגיש הרבי קרירות בידך כי הוא חלוש מאד והוא סובל ב'עור' הידים, ענה הבחור ואמר, לא, לא, הכל היה מדוקדק ומכוון. בדרכו חזרה אל היכל הישיבה פגש הבחור אחד מידידיו הקרובים ביותר, וסיפר לו את אשר אירע עמו בהיכל קדשו של הרבי מלעלוב, והוסיף לומר לו - מיום זה והלאה איני מכירך יותר... רק כעבור כמה וכמה שנים כשראו מה יצא מ'ידיד' זה, הבינו עד כמה ראה הרה"ק למרחק, וכבר אז הרגיש קרירות בידיו, ואילו זה הראשון שעזב את החבר הרע עלה ונתעלה עד מאד ברוחניות ובגשמיות.

והנה, נודע מאמרו של הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל לבאר מדוע דייקא חושים בן דן הוא שקם ועשה מעשה להרוג את עשו מתוך שנתעורר לקנא כבוד אבי אביו - יעקב אבינו שלא יהא מוטל בביזיון, ואילו שאר הנוכחים שם לא עלתה על דעתם פתרון הגון שכזה... (כמובא בסוטה יג; שעשו נתווכח עמהם וערער על בעלותו של יעקב אבינו על מערת המכפלה, והשבטים ניסו להוכיח לו ע"י 'שטר מכירה', לעומתם, בא חושים בן דן והרגו על אתר, והכל נרגע) אלא שכולם שמעו את טענות עשיו שחלקת הקבורה היא שלו, והגם שלא הסכימו לדבריו אלא נתווכחו עמו בתוקף, מ"מ, עצם 'שמיעת' דבריו כבר הכניסה בקרבם איזו 'קרירות', משא"כ חושים שלא שמע כלל מכל הדין ודברים, כי 'חרש' באזניו היה, ממילא נשאר עם כל ה'חמימות' דקדושה בשלמות, וברתיחת דמו קינא לכבוד יעקב והשיב לעשיו הרשע גמולו בראשו... והרבה יש להתעורר עד כמה משפיע חבר רע או סביבה רעה, שאף אם נדמה שאין שום השפעה רעה 'למעשה', ידע, שמ"מ כבר נפגם במעט, וירא"ש והטהרה שבו אינם נשארים ברתחתן כבתחילה... (פשיטא שאין לנו שמץ מושג בשבטי י-ה, ולא נאמרו הדברים אלא כדי ללמדנו חוקי חיים).

לו. בפרשתן (ב ה), ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור... ותשלח את אמתה ותקחה', והנה איתא בגמרא (סוטה יב:) שעמדה במרחק רב מ'תיבת משה' אלא שנשתרבה ידה עד לתיבה שהיה בה משה והצלתו מן הנהר, ואיתא מהרה"ק השרף מקאצק זי"ע (אמת ואמונה אות תרל"ו) דזהו השבח ששבחתה תורה, שאף שהייתה רחוקה מהתיבה לא אמרה מה אעשה - רחוקה אני, אלא עשתה ככל אשר לאל ידה עשות, ומהשמים סייעו בעדה להשלים חפצה להציל את משה, מכאן ילמד כל אדם שלא להתעכב מחמת שהדבר מרוחק ממנו, אלא 'ישלח ידו' וסוף דבר שמשמים יראוהו נפלאות, והקב"ה יפתח לו כפתחו של אולם.

וכן איתא במדרש (תנחומא טו), כשראה משה את הסנה בוער באש אמר אסורה נא ואראה (ג ג), רבי יוחנן אמר ג' פסיעות הלך משה רבינו, ורבי שמעון בן לקיש אמר שעיקם את צווארו. בין כך ובין כך חזינן שעשה איזה מעשה, והיינו, שהגם שהיה ראוי לראות את 'המראה הגדול הזה', מ"מ רק לאחר שעשה מעשה (אפילו קטן) זכה וראה את מלאך ה' בלבת אש מתוך

משה כי כבר פה וכבר לשון אנכי, ומבאר האוה"ח הק' 'השיבו הבורא, כל עוד שלא תתחיל במצוה אין מקום להסירם, ולזה אמר 'לך' פירוש לך בשליחות זה וכשתדבר תראה שיוסר כבודת פיך ולשונך', עכ"ל. כלומר, כשיעשה כל אשר ביכולתו - שילך אל פרעה ויתחיל לדבר, אז יסייע הקב"ה בעדו שיצאו דיבוריו הגונים ומיושרים.

וכן הוא לשון הגה"ק ה'חפץ חיים' (עה"ת) והנה אעפ"י שידעה בת פרעה מדת ידה שמן הנמנע לפשטה יותר מכפי מדתה, ושבשום אופן לא תשיג בידה את התבה ששטה בתוך האגם, מ"מ לא נמנעה והפשיטה את ידה להצילו, וסוף דבר הי' כי נשתרבבה ידה והצילתו. ולמדנו בא, לבל יתעצל האדם מלהציל את מי שזקוק להצלה, ואפילו אם לפי ראות עיני האדם לא יעלה בידו בדרך הטבע להצילו, מ"מ בל יניח ידו, ובל יעמוד מנגד, אלא יתעסק בהצלה עד מקום שידו מגעת, ומשם ואילך תעשה מלאכת ההצלה מאליה בדרך נס - או היד תשתרבב או התיבה תתקרב ביותר אל החוף. וכן הוא טבע הנס, שמופיע תמיד בתור מלואים להשתדלות הטבעית שקדמה לה, עוד צריך לדעת כי אין הקב"ה מבקש מהאדם את ה'תוצאות' אלא את ה'השתדלות', וכנודע מה שאמרו 'מ'דארף טוהן - נישט אויפטוהן' (על האדם לעשות פעולות טובות ככל יכלתו, אבל לא יבדוק בכל עת האם העלה תוצאות טוב) וניתן ללמוד יסוד זה ממה שמצינו בפרשת ויחי (בראשית מט כא) ששיבח יעקב אבינו את נפתלי על היותו 'אילה שלוחה הנותן אמרי שפר', וברש"י הביא דברי חז"ל (סוטה יג.) שהכוונה היא, שכשבאו לקבור את יעקב אבינו במערת המכפלה בא עשו הרשע וערער על הקבורה בטענה שהמקום שלו, אמרו לו, כבר מכרת את חלקך ליעקב, השיב להם עשו, הראוני 'שטר מכירה', אלא שהשטר נשאר במצרים והם בחברון, מיד רץ נפתלי שהוא 'אילה שלוחה' וקל ברגליו כאיילה למצרים להביאו. והנה 'למעשה' לא יצא תועלת מריצתו של נפתלי, מאחר שחושבים בן דן ראה את עיכוב הקבורה ונטל מקל והכה על ראשו של עשו והרגו, וכבר לא היה מי שיערער ולא הוצרכו ל'ספר המקח'... ומכל מקום שיבח הכתוב דייקא את נפתלי - מאחר שרץ למצרים, כי הוא עשה את ה'השתדלות' והוא נתאמץ בדבר... הנה איתא (סנהדרין קו.) בעת שקיבץ פרעה הרשע את יועציו לדון ב'הבה נתחכמה לו' - 'א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי, שלשה היו באותה עצה, בלעם איוב ויתרו, בלעם שיעץ להרדות את ישראל נהרג. איוב ששתק נידון ביסורים. יתרו שברח זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית'. ומקשין העולם, דהרי יתרו לא הועיל מאומה בזה שנשא את רגליו וברח, ומדוע רב שכרו כ"כ, אלא, שיתרו גם הבין, שאין בידו להלך כנגד פרעה או לשנות דעתו, החליט - אעשה כל אשר לאל ידי עשות, וברח כל עוד נפשו בקרבו, ולכן זכה לשכר כה גדול - שצאצאיו יימנו בכלל הסנהדרין, ויורו לעם ה' את הדרך ילכו בה.

וכלל גדול נאמר כאן לחזק ברכיים כושלות, אלו האומרים שאין בידם להתגבר על יצרם ולנצחו, או שאינם יכולים לעסוק בתורה, כי אכן אין הקב"ה מבקש מהאדם אלא כפי כוחו, ואם אינו יכול לעשות אלא 'משהו' הרי ל'דבר גדול' יחשב...

ואף אם נראה לו לאדם שאי אפשר לו לעשות מאומה, אזי לכל הפחות יזעק אל ה' אלוקיו, דהנה ידועה התמיהה, מדוע נידון איוב ביסורים, וכי שתיקתו לחטא תחשב, הרי אף אם היה זועק ומתנגד לעצת פרעה לא היה 'קולו נשמע' כלל. אלא, דכמו שהמתיישר בייסורים זועק במר נפשו על מכאוביו - אף שיודע שזעקותיו לא יועילו במאומה לחלצו ממצר, מכל מקום זהו טבע האדם שבעת מכאוב זועקים, כך נמי תבע ה' את איוב לאמר, אכן, לא היה בידך להועיל כלל על ידי הזעקה, אך מכל מקום היה עליך לזעוק - להראות שהדבר כואב לך, ומכיוון שלא עשית כן, תהא נידון ביסורים קשים ונוראים, ותראה שבעת שהייסורים מכאיבים לאדם הרי זעוק יזעק עד שמי רום מרוב כאב.

ולדין ייאמר, אי אפשר לאדם להצטדק ולומר, לא היה בידי כח לגבור על יצרי הרע ועל פיתויי המרים, כי אף אנו נענה לו - היה לך לשאוג כארי מנהמת נפשך, אבי אבי מלטני מיצר הרע וכת דיליה, וכן כתב האור החיים הק' (כי תבוא כו ז) על הפסוק 'ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו' - כאן רמז שצריך האדם להתפלל אל ה' בכל יום שיצילהו מיצר הרע.

באר הפרשה - פרשת שמות

הסנה. ללמדך שאין זוכים לכל השנה אלא אם יתחיל מעצמו, ואז מן השמים מוסיפין ומסייעין אותו.

המקום אשר אתה עומד - כל איש, בכל עת ובכל מקום בידו להתקרב אל ה' בפרשתן (א א). 'ואלה שמות בני ישראל' וברש"י, 'להודיע חיבתן של ישראל שנמשלו לכוכבים'.

איתא מהרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (וארא תרס"ג ד"ה וידבר) וז"ל. ובאמת כמו שצריכין להאמין בהקב"ה אף שאין יכולין להבין הנהגה הנעלמת של הקב"ה, כמו כן צריכין להאמין בבני ישראל אפילו שנראין בעורין ושחורין כמו שנאמר (שה"ש א ה) 'שחורה אני ונאווה'.

עכ"ל. כדברים האלו ביאר (שמות תרל"ב) בדברי רש"י 'להודיע חיבתן של ישראל שנמשלו לכוכבים', - למי להודיע אלא לבני ישראל עצמן, שהם עצמם יכירו וידעו חשיבותם וחיבותם לפני המקום, ואיך שהיהודי נראה

ובאיזה מצב שיהיה הריהו 'נמנה', והוא יקר בעיני ה' - ומוזה יתחוק שלא ליפול ביד היצר המנסה להפילו בפח הייאוש שאינו שווה מאומה. אלא יקום ויאמר אכן יקר הנני לבוראי ובן יחיד הנני לו. ועדיין לא אפסה תקוותי, בידי להתעלות לשמי רום למדרגות העליונות ביותר לח.

בא וראה עד כמה מסייעים מן השמים לזה שחפץ להתעלות, שהנה נאמר בפרשתן (א יב) 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, וברש"י 'בכל מה שהם נותנים לב לענות כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ', רמז נפלא ולימוד גדול למד מכאן הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (שמות תער"ב) בכוחה של 'קביעות' וקבלה טובה, כי כאשר 'זממו' לענות את בני ישראל, כבר נחשב להם הדבר כמעשה, כי אצל עכו"ם מצרף הקב"ה מחשבה למעשה (ירושלמי פאה א א), לכן מיד בתחילת זממם כבר שידד הקב"ה מערכות הטבע וברא לבני ישראל גוף חדש שיוכלו לילד ששה ששה בכרם אחד מה שלא היה מעולם כדבר הזה, ו'כן ירבה וכן יפרוץ'.

ומסיים ה'שם משמואל', מכאן ילמד כל אדם קל וחומר לנפשו, ומה אם בעבור 'מחשבה רעה' של המצריים שינה הקב"ה את גוף היהודי, קל וחומר בן בנו של קל וחומר בשעה שאחד מישראל מקבל על עצמו קבלה טובה לי, 'ובמחשבתו' רוצה הוא ליישב על התורה ועל העבודה, וודאי שתיכף ייהפך להיות

לז. מעשה נורא כתב הגה"ק ה'פני יהושע' זי"ע בהקדמה לספרו, מה שאירע עמו, כי ביום ג' כסליו תקס"ג בהיותו יושב ב'לבוב' בביתו ועוסק בתורה עם תלמידים מקשיבים, לפתע פתאום התלקחו כמה חביות גדולות המלאות ב'פולוויר' (אבק שריפה, חומר נפץ), עד שנהרסו בתים גדולים ובצורות חומה, ונהרגו כשלושים ושישה נפשות מישראל, ובתוכם גם זוג' ובתו היחידה וחותנו וחותנתו, 'וגם אנכי הייתי בין הנפילים מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, ובאתי במעמקי מצולה בארץ התחתית ממש כבתוך המכבש מחמת כובד המשא הגלי גלים שנפלו עלי קורות בתינו יותר מקורות בית הבד', עד שלא היה יכול להיזז את אבריו, וכבר חשב שנגזר עליו להסתלק מן העולם בדמי ימיו במיתה משונה, כשהוא נידון ב'ארבע מיתות' סקילה (ע"י הקורות הגדולות שנפלו עליו) שריפה (מחמת הדליקה הגדולה שהתלקחה) הרג וחנק. ומתאר שם, שחשב לעצמו שקורות ביתו שהם המעידים על האדם ליום הדין (תענית יא.) הם המה שיבצעו בו את הדין, כמו שנאמר (דברים יז ז) 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו'. וככה שכב בין ההריסות לערך שליש או רביע שעה, ובינתיים שקטה האש והחלו המון העם לנחות לחלץ את הלכודים בין ההריסות, אך דא עקא שהם המיתו רבים על ידי שדרכו עליהם ורמסו אותם רח"ל. 'סוף דבר כבר יצאתי מכלל ודאי נפשות לידי ספק, אז אמרתי עודני בתוך הגל, אם יהיה אלוקים עמדי והוציאני מן המקום הזה לשלום ויבנה לי בית נאמן להרבות גבולי בתלמידים, לא אמנע עצמי מכותלי בית המדרש ולשקוד על דלתי העיון בסוגיות הש"ס ופוסקים וללון בעומקה של הלכה וכו', אני טרם אכלה לדבר הדברים אל לבי שמע ה' בקול עניי ונתן לי מהלכים בין העמודים כמין שביל ממש נעשה לי ויצאתי בשלום בלי פגע, אז ידעתי נאמנה כי מה' היה הדבר ממש במקום שאין מצילין' וכו'.

לח. דבר חיזוק נפלא אמר אחד מגדולי האדמו"רים שליט"א, שהנה נאמר (בראשית ו ד) 'הנפילים היו בארץ בימים ההם', ופירש רש"י 'על שם שנפלו והפילו את העולם', והכוונה היא לאותם המלאכים, שמחזאי ועזאל שירדו מן השמים ונפלו ממדרגתם (וכמו שכתב רש"י במדבר יג לג עה"כ ושם ראינו את הנפילים), והיינו כי תואר 'נפילים' אינו שייך אלא במלאכים, שאם ירדו ממדרגתם הנשגבה אין בידם להתעלות והרי הם נשארים בנפילתם, אבל, מעלת היהודי

הם, ופירש רש"י 'על שם שנפלו והפילו את העולם', והכוונה היא לאותם המלאכים, שמחזאי ועזאל שירדו מן השמים ונפלו ממדרגתם (וכמו שכתב רש"י במדבר יג לג עה"כ ושם ראינו את הנפילים), והיינו כי תואר 'נפילים' אינו שייך אלא במלאכים, שאם ירדו ממדרגתם הנשגבה אין בידם להתעלות והרי הם נשארים בנפילתם, אבל, מעלת היהודי

לעברו ולקיים מצוותיו, ואין לו אלא להשיל ולהסיר את נעליו - אלו המסכים המפרידים בינו לבין אביו שבשמים, כי כל החילוק שבין איש לרעהו בין צדיק למי שאינו הוא רק בעובי המחיצה המבדלת, אבל כאשר מסירים מחיצה זאת מיד מתגלה המקום ביפעת אורו, ויראה כי הוא עומד על אדמת קודש^ל, וביכולתו לעלות בדרך העולה בית קל^ב. ואין לו אלא לעזוב את דרכיו, ולהתחדש מכאן ולהבא.

ב"ב ביאר הרה"ק היהודי הק' זי"ע (נחמד מוהב פר' ויצא, הובא ב'היהודי הקד' עה"ת) בפרשתן (ג יג-יד) 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה'. ופירש, כי עיקר עבודת האדם לשוב ולהתחדש בכל יום, מבלי לחשוב כלל על העבר^ב, ואז יושב לו בזה ובבא. ובוה מבואר, כי משה אמר - והיה כי יאמרו אלי כיצד ננאל, הרי משוקעים אנו במ"ט שערי טומאה עד ששכחנו מה שמו של הבורא, מה אומר אליהם. א"ל הקב"ה כה תאמר לבני ישראל, אהיה - בלשון עתיד, מי שאומר מעתה אתחדש,

ואין איש מישראל המרוחק מהשראת השכינה יהיה באיזה מצב שיהיה, כדאיתא במדרש (רבה ב ה) שאל גוי אחד את רבי יהושע בן קרח, מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה, א"ל, אילו היה נגלה אליו מתוך חרוב או שקמה כך היית מקשה (מדוע נגלה אליו באלו), אלא, להוציאך חלק (בלא תשובה) אי אפשר, למה מתוך הסנה, ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפילו סנה. ומבאר ה'מהר"ל' (גבורות ה' פכ"ג עמ' ק) עומק הכוונה, כי אם היה נתגלה באילן חשוב היה מקום לומר כי 'השכינה שורה' רק על אדם חשוב, אבל לא בפשוטי עם, ע"כ נגלה אליו בסנה (שהוא גדל בכל מקום) להורות שאין מקום מיוחד אל השכינה, ושלא יאמר אדם 'עזבני ה', ולא אלי הדברים אמורים. אלא אף הדומה לסנה המלא בקוצים ודרדרים, גם עמו נמצא הקב"ה ומשגיח עליו.

וכן מצינו בפרשתן דכתיב (ג ה) 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא', ומבאר החפץ חיים (עה"ת) עומד לשון הווה, כי בכל מקום ובכל זמן יכול אדם להתקרב אל בוראו,

תגדל, שלעולם אינו 'נופל', כי גם אם ירד ונכשל, תמיד יש בידו לשוב לעלות ולחזור לכמות שהיה, והירידה אינה אלא צורך עלייה, להתחדש ביתר שאת וביתר עז...

לט. בשם המגיד מדובנא זי"ע אמרו להמשיל, לעני המלוכש בבגדים גסים ועבים שביקש מהחייט שיתפור עבורו בגד מובחר המתאים למידותיו, ויתן לו החייט מבוקשו, אולם כאשר בא הקונה ללבשו לא עלה בידו, והיה הבגד קטן מכפי מידתו, נתרעם הקונה על המוכר ב'טענה' שסתם רימהו, הביט בו החייט ונענה - אכן, בגד זה הוא הראוי ומדויק למידתך, ברם, הואיל נא בטובך להסיר תחילה את הבגדים הגסים אשר הינך לובש ואז תראה שהבגד מתאים למידתך.

במשל זה ביאר 'המגיד מדובנא' את מאמר הכתוב 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא', שכך אמר הקב"ה למשה (ולכל בר ישראל), אל תטעה לחשוב שאינך ראוי לעמוד ולשרת לפני הבורא ב"ה, אלא מתחילה - של נעליך מעל רגליך, אלו המסכים המבדילים בין האדם לבין הקדושה, ואז תראה כי המקום אשר 'אתה' עומד עליו אדמת קודש הוא שמאז ומעולם היית עומד על אדמת קודש, וגם בלבך הייתה שלהבת אש קודש לה' ולעבודתו, אלא ש'גסות' מנעה אותך מלהרגיש זאת, על כן יש לך לעדן את עצמך ומידותיך, ואז תאיר נפשך ונשמתך באור צחצחות.

מ. וכמו שאמרו צדיקים שהנה נאמר (בפרשתן א ו) 'ויוסף היה במצרים', כן כתיב (בראשית יב ו) 'והכנעני אז בארץ', והרי שניתן להיות 'יוסף' גם במקום הטמא ביותר - בארץ מצרים, ולעומת זאת ניתן להיות 'כנעני' גם בארץ הקודש, כי הכל תלוי ברצונו של האדם ובמעשיו.

מא. בפרשתן (א ח), 'ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף', ואיתא בגמ' (עירובין ג.) שנחלקו רב ושמואל בפירוש הכתוב מלך חדש, 'חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו'. ובפשוטו נחלקו בפירוש הכתוב, אולם כתב ה'תורת חיים' (שם) שיש בזה גם נפקא מינה לעניין מקח וממכר, באומר לחברו בית חדש אני מוכר לך, והעמיד לו בית ישן אלא שסיידו וכיידו וציירו עד שנראה כאילו הוא חדש, שאם פירוש מלך חדש הוא 'חדש ממש', אם כן המקח חוזר, כי בית חדש יתפרש גם כן באופן זה לבית חדש ממש, ולא עמד המוכר בדיבורו, אולם לפי המ"ד שמלך חדש היינו 'שנתחדשו גזירותיו' אם כן המקח קיים, דכיון דנראה כאילו הוא חדש, אע"ג דלאו חדש

באר הפרשה - פרשת שמות

מיתה על כל ברואי עולם בחטא אדם הראשון), אמנם מה היה 'זכותה' של יוכבד להוליד את משה, וכתב בזה"ל, ולזה הקב"ה ברחמיו הגדול שהוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות סובב בדבר ליתן בלב פרעה לחזור ולצוות להמיילדות להמית את ילדי ישראל, ודאי כוונת הַרְשָׁע היה לתכלית הַרְשָׁע, אמנם השי"ת חשבה לטובה, כי הנה גודל מעלות מסירת נפש על קדושת השם אין לך כל דבר בכל המצוות שיהא בו כח לזכות אדם את נפשו ולעלות בקודש כמו זה. והנה על ידי זה שיוכבד עמדה בנסיון, הגם שמי שאינו מקיים את מצוות המלך אחת דתו להמית, אעפ"כ מסרה נפשה על קדושת השם, 'ולא עשו' ואדרבה 'ותחינה את הילדים' ולזה עלתה במעלה בזו להיות זוכה להוליד צדיק בזה"ל.

והרבה יש ללמוד מדבריו הק' מ', במעלת המוסר נפשו ועומד בנסיון לגדל יראת שמים שבו, ואף כי דבריו נאמרו על המוסר נפשו למיתה, אך מכאן נלמד על ה'מוסר נפשו' בחיים חיותו שלא לילך אחר יצרו הרע מ'.

ו**כתב הגאון ה'שבט הלוי' זצוק"ל** (בספר רחמי הרב ערך גבורה) וז"ל. הנה הני תרי נשי היו יוכבד ומרים,

ואישיב דרכי, גם הבורא אומר לו אהיה מעתה עמך. וזהו פירוש 'אהיה אשר אהיה' - האומר 'אהיה' טוב, אומר לו הקב"ה אכן, 'אשר אהיה' עמך.

בני חביבי - חביבות הבורא בהתגברות האדם על יצרו
בפרשתן (א כא), 'זיהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתים', ופירש רש"י, 'בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים וכו', כהונה ולויה מיוכבד ומלכות ממרים' (כדאיתא בסוטה יא:). והקשה בספה"ק 'דברי משה' (להרה"ק רבי משה מדאלינא זי"ע תלמיד הבעש"ט הק'), לאיזה צורך נכתב בפסוק גזירת פרעה על המיילדות להמית את הילדים, והרי היו עוד הרבה גזירות על הבנים [וכגון לתת אותם בחומה תחת הלבנים] ולא נתפרשו להדיא אלא במדרשי חז"ל, ומה בא הכתוב ללמדנו במעשה זה. ומבאר, כי רצה הקב"ה להוריד לעולם את נשמתו הקדושה של משה רבינו שהוא גואל ישראל ו'איש האלוקים', ואי אפשר לו לבוא לעולם אלא בבית של צדיקים וקדושים, ובשלמא עמרם אכן היה צדיק תמים בלא שום חטא, וכאשר אמרו חז"ל (שבת נה:): שהוא מאותם ארבעה שמתו 'בעטיו של נחש' (מחמת שנקנסה

ממש הוא, חדש קרינן ליה, מכאן למדנו על מעלת ההתחדשות וההתחזקות בעבודתו ית"ש, שהאיש המחדש כנשר נעוריו, עד שנראה שהוא חדש, הרי באמת 'חדש' הוא... וכל העבר נעלם כלא היה.

מב. ומן העניין להביא מה כתב הגה"ק רבי יעקב מליסא זי"ע בעל ה'נתיבות המשפט' ו'חיות דעת' (הגדה של פסח מעשה ניסים) לפרש בלשון הכתוב (תהילים קיד ב) 'היתה יהודה לקדשו', שלכאורה קשה מדוע נקט בלשון נקיבה - 'היתה' ולא 'היה', ומבאר, שבא הכתוב לרמוז על מעשה תמר שהיא קידשה שם שמים ששתקה ולא גילתה,

ובזה השרישה בצאצאיה אחריה את הכח לקדש שם שמים, ומכוחה קפץ נחשון בן עמינדב לתוך הים.

מג. גם למדנו מכאן חיזוק בענייני האמונה, כי לעיני בשר נראה שפרעה הרשע 'גזר על הזכרים' שברוב רשעותו הוא רוצה לכלות את כל הבנים בכלל ישראל, אבל, באמת לא היה זה פרעה, אלא הקב"ה הוא שסיבב גזירה זו, ולא היה כאן 'עת צרה' אלא הכשר והכנה ללידת מושיען של ישראל, כי אדרבה, דייקא על ידי צרה זו היתה יכולה נשמתו הקדושה של משה לירד לעולם, ומכאן נלמד על כל ה'רדיפות' שעל ידי בשר ודם שאינם באים אלא מידי של הקב"ה, ואין זה 'רדיפות' אלא הכנת הטובה הגדולה שתבוא לאחר מכן. עוד נלמד מכאן שכל נסיון שמביא הקב"ה על האדם הרי זה רק להעלותו לדרגא מרוממת יותר, והרי זה 'נס להתנוסס', ולא בשביל להכשילו ח'ו'...

מד. ואין לתאר שכרו הטוב של העומד בנסיון - בזה ובבא, וכבר אמרו לבאר מטבע הברכה 'ברוך שאמר'... 'ברוך משלם שכר טוב ליראיו', בדרך צחות ומליצה, כי הנה הרוצה להקים ישיבה ולהעמיד תלמידים לשם ולתפארת,

יברר אחר מחנכים הנודעים במומחיותם, וברצותו שיעברו ללמד בישיבתו יציע להם כפליים בשכרם ממה שמקבלים עתה חלף עבודתם, כך הקב"ה משלם שכר טוב ליראיו, כיון שחפץ עד מאוד שייראו מלפניו.

והנה איתא בגמ' (ברכות ו:): 'כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין', והקשה היעב"ץ והרי מצינו רבים מ'נביאי האמת' שייסרו את בני ישראל לחזור בתשובה ואין שומע להם, ובעל כרחך לפרש, 'דבריו' היינו 'בקשותיו' ותפילותיו שהוא מבקש מהשי"ת, שכל מי שיש בו יראת שמים דבריו ובקשותיו נשמעים למעלה.

לפני י"א שנים, בשנת תשס"ט, היתה שנת בצורת ועצירת גשמים בארה"ק, ובסוף החורף החל לרדת מטר רב על פני האדמה, אז נענה אחד מגדולי הדור זצוק"ל שכל השפעת הגשמים באה בזכות איש פשוט שהתגבר על

בפרשתן (ב כה), 'וירא אלוקים את בני ישראל וידע אלוקים', ובתרגום יונתן, וַיִּרְאֵהוּ ה' צֶעֶר שְׁעֵבֹדֵהוֹן דְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְגַלֵּי קְדָמוֹי יַת תַּיּוֹבְתָא דְעֶבְדוֹ בְּסוּמְרָא דְלָא יָדְעוּ אַנְשֵׁי בְּתַבְרִיָּה^מ (שראה ה' צערם של בני מהשעבוד, והיה גלוי לפניו התשובה שעשו בסתר בלא שידע איש מחברו)^{מח}. והיינו כי חביבות וחשיבות מיוחדת יש להקב"ה במעשי האדם בסתר, בנסיונותיו הנעלמים מעיני כל חי^{מט} אם בשמירת עיניו^נ או שאר חושי, ודייקא

כאומרם ז"ל (סוטה יא): שהיו צדקניות גדולות, זרע קודש וגם נביאות, והיו יראות אלוקים מעודן, ואעפ"כ לא נאמר עליהם שבח זה - שיראו את האלוקים אלא בשעה זאת, דאין יראת ה' של האדם נבחנת אלא בשעה שהוא עומד בנסיון ממורא בשר ודם, והוא מאדיר יראת ה' ועבודתו יתברך. וכן בשעה שהוא צריך לוותר על צרכיו החמריים והוא מוותר עליהם - לכבוד שמו יתברך^{מח}, אז ראוי לחותם של ירא ה'^{מט}.

יצרו 'בבא דבר עבירה לידו', והוסיף ואמר 'שהלה אינו צדיק גדול.. אך הוא הוריד את הגשם'... וללמדנו על שכרם הטוב של יראי שמים, עד שבזכותם באה רווחה לכל העולם.

מה. ובכלל זה שמירת כל חושיו ותאוות לבו, וביותר בענין 'שמירת פיו ולשונו', כי השומר פיו ולשונו זוכה להיות דבוק בשכינה, וכמו שאמר הרה"ק הייטב לב' זי"ע, שעל כן זכה משה רבינו ע"ה לדבר עם השכינה פה אל פה, מפני שהיה 'כבד פה וכבד לשון', ובתרגום, 'ארי יקיר ממלל', כלומר שהיה מייקר ומחשיב כל תיבה ודיבור שהוציא מפיו, וכיון שכלכל דבריו, והחשיבם לשמור על כל מוצא פיו זכה לגילוי שכינה ולמדרגות נשגבות ביותר. מו. צא וחשוב, כשתמצא מאן דהו שהציל בימי ה'מלחמה' רבבות אלפי בני ישראל, וכי תכריז עליו - זה האיש 'ירא שמים' הוא, הרי זה נראה כמגרע מחשיבותו ומחשיבות פעליו, עד שתאמר עליו 'כל המציל נפש אחת מישראל' וזה הציל פי כמה וכמה מ'נפש אחת', ומ"מ התורה ראתה אל נכון לשבח את ה'מילדות' שהצילו רבבות מבני ישראל - 'ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים' - ללמדך שאין לך שבח גדול מכך (הרה"ק רבי מאיר מאמשינוב זי"ע).

מו. יש שרמזו בדברי הגמרא (ברכות ה:): 'רבי אליעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן חזא דהוה קא גני בבית אפל, גלייה לדרעיה ונפל נהורא' (ריו"ח גילה את זרועו והואר הבית מאורו), ולכאורה יש לתמוה, מדוע הוצרך רבי יוחנן לגלות זרועו בכדי להאיר את הבית, וכי לא קרנו עור פניו באור יקרות, אלא רמז יש בדבר שה'מעלות' אשר בכוחם להביא אורה לבית אינם ממעלותיו הגלויות והנראות לכל, אלא דווקא אלו שבנסתר מעין רואה ובהצנע כשאין איש יודע מהם - מהם תצא אורה. וכן מצינו (פסחים ק"ג). שלשה הקב"ה מכריז, עשיר המעשר פירותיו בצנעה.

פעם ביקש הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זי"ע לחדש את כיסויי הבד אשר על ה'ספה' (couch) שבביתו, קרא הרבי להרה"ח רבי שלמה שפיצער שהיה אומן מומחה, לעשות את המלאכה עבורו, הלה הגיע ומדד תחילה את מדת ה'ספה' לאורכה ולרחבה ומכל הצדדים - בכדי לדעת כמות ה'סחורה' הנדרשת לצורך הריפוד, וגמר אומר לכך וכך בד הנני נצרך, שאלו הרבי, כיצד חישב והגיע לידי חשבון זה, ענהו ר"ש שמדד כמה נצרך לכיסוי ממעל ומג' הצדדים, ובזה עלה לו לחשבון פלוני, שאלו הרבי ומה עם הצד הרביעי, נענה ר"ש, שם אין צורך לרפד ולכסות בסחורה יקרה רק בסחורה פשוטה וזולה, שהרי בלאו הכי לא שלטה ביה עינא כי הוא עומד סמוך לכותל במקום שאינו נראה, נענה הרבי ואמר אצלנו חשובים המקומות המכוסים הרבה יותר מהמקומות שאפשר לראות... ('מרבח חיים' להגה"צ רבי חיים ברים זצ"ל, עמוד רס"ה)

ולענייננו יאמר, הדברים אשר הם 'בסתר' - כשאדם כובש את יצרו כשאין איש יודע, חשובים הם הרבה יותר מהעבודה הנגלית לעין כל... וכמו שנודע מליצת הצדיקים בלשון המשנה 'קדשי קדשים שחיתתם בצפון', שהשוחט את יצרו ב'צפון' - בדברים הצפונים (בנסתרות, במה שאיש אינו רואה ואינו יודע על כך) הרי הוא עולה ומתעלה עד להיותו 'קדשי קדשים'. וזהו שאמרו קדשי קדשים - היאך זוכים להתרומם למדרגה נשגבה זו על ידי שחיתתם בצפון...

מח. יש מצדיקי הדורות שהיו מכנים תרגום זה 'דער שובבי"ם תרגום' - כלומר שבו נרמז כל ענין השובבי"ם. מט. היה אומר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, הנה, אומרים בנוסח הקידוש 'אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו', ולכאורה נראה שמן הראוי היה לנו לומר להיפך 'אשר רצה בנו' - וקדשנו במצוותיו, שהרי תחילה בחר ורצה בנו ולאחמ"כ נתן לנו את התורה ומצוות, אלא, כי אכן, בלא קדשנו אי אפשר שיהא ורצה בנו, רק אחר שיתקדש האדם [כפי יכולתו] יתרצה וירצה בו ה'.

נ. מרגלא בפומיה דכ"ק האדמו"ר מסקווירא זי"ע, שפרעה אמר (ה ז-ח) 'לא תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים, כתמול שלשם הם ילכו וקוששו להם תבן, ואת מתכונת הלבנים אשר הם עושים תמול שלשום תשימו עליהם',

באר הפרשה - פרשת שמות

תשובה זו המשיכה את הגאולה. ולדין ייאמר, כשאתה עוזם עיניך מראות ברע, והקב"ה יקבלך בשתי ידיים עומד בפני נסיון בענייני שמירת הפה או העיניים, הוי ותתרבה חביבותך לפניו עד מאד, שהרי כל זה 'בטומרא' מחזיק בקשרי המלחמה נגד יצרך יא, הוי בולם פיך, הוא, ואין איש יודע על כך יב.

ולכאורה צריך להבין, אם רצה להכביד עליהם את העבודה הרי היה יכול לצוות שמהיום והלאה ישלשו את מתכונת וסכום הלבנים ממה שהיו רגילים לעשות עד עתה, אלא כי ידע פרעה שכל זמן שהם במקומם ושמורים מן הרע לא יוכל אליהם, על כן גזר הם ילכו - שיצאו לקושש תבן ברחובה של עיר, ומכיוון שישוטטו בשווקים וברחובות - במצרים ערות הארץ ויכשלו בראייה רח"ל בזה יוכל לנצחם.

כך ביארו צדיקים (עי' בית אהרן ליקוטים בד"ה יציץ) עה"פ (ישעיהו כז ו) יציץ ופרח ישראל, כי באם האדם יציץ בשיקור העין במקום שאינו הגון, הרי ופרח ישראל כל הישראל ומידת הקדושה שלו הנה כפורחת עלתה ניצה רח"ל. כי ע"י הסתכלות אסורה אחת מאבד כל חלקה טובה שבו.

לעומת זאת כמה גדול שכרו של העוצם עיניו מראות ברע, כמו שפירשו במה שנאמר (ישעיה מט יח) 'שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך', שמכל פעם ופעם שהאדם שומר את עיניו נברא מלאך העומד ללוותו ולשמרו, וזהו שאמר הנביא, הבט וראה 'כולם נקבצו ובאו לך', כי הם 'סביב עיניך', מחמת ובסיבת ששמרת על עיניך.

כלל הדברים הוא כמו שאמרו במליצה, לא כמידת עולם הזה כך מידת עולם הבא, שכן בעולם הזה הדלקת אור המנורה הקבועה בתקרה או בכותל היא על ידי שמגביה ומרים את הכפתור המיוחד להדלקת האור (מתג), ואילו המוריד ומשפילו הרי הוא מחשיך ומכבה את האור, אכן העולם העליון הוא בבחי' 'עולם הפוך', שהמוריד את עיניו - מאיר את כל העולמות באור יקר, ואילו המגביה את עיניו ח"ו מביא חשיכה גדולה...

נא. ואל תאמר כי קשה הדבר ממני, כי 'לפום צערא אגרא', וכגודל הקושי כך חביב הדבר לפני הקב"ה אשר משלם על כך שכר הרבה. וכאשר מסופר כי חסידים רבים ועשירים היו לו להרה"ק ה'עטרת ישועה' מדזיקוב זי"ע, והם היו נותנים תמידים כסדרם 'פדיונות' גדולים בהכנסם אליו עם 'קוויטלעך' (פתקאות דרחמי), בשונה מאביו הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע וזקיני הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע (בנו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע) שלא היו להם חסידים נגידים המפזרים מהונם, והיו חיים בעניות מרודה. פעם נשאל ה'עטרת ישועה' על כך, פתח פיו במשל לקבצן שעמד ברחוב העיר ווינא ופשט ידו לקבץ נדבות העוברים ושבים, והנה נוכח הוא לראות התקהלות גדולה של אנשים הצובאים על פתח איזה בנין, שאל העני 'לשמחה מה זו עושה', ענו לו הקהל כי בעוד שעה קלה יהיה בתוך ההיכל 'הצגה' (שפיל), ובי'שפיל' ראו יראו היאך שקבצן מקבץ נדבות, שאל העני 'מה יקר חסדו' לזכות להיכנס בהאי היכלא, ענהו 'רובל', ויתמה הקבצן עד מאד, הנה אנכי עומד לפניכם - 'קבצן אמיתי' ולא מדומה, ומדוע לא תעניקו לי יותר מ'שווה פרוטה'... השיבו לו הקהל, אה, קבצן אמיתי אכן אינו שוה אלא פרוטות מועטות, אמנם על זה ה'שפיל' נשלם 'טבין ותקילין', כי כל ה'קונץ' והחכמה היא לראות את מי שאינו קבצן עושה עצמו כאילו הוא קבצן, ובדין הוא שיטול שכרו משלם.

כך נמי בנוגע לדידן, סיים ה'עטרת ישועה' בענוות קדשו ואמר, הנה אבותי הקדושים היו צדיקים אמיתיים על כן היו 'פדיונותיהם' פרוטות מעטות - דוגמת ה'קבצן' האמיתי, אך מה שאני מקבל כסף לרוב מאחר שאיני אלא כעושה 'שפיל' של צדיק.

ועומק הדברים לענייננו - דאדרבה בעת שהאדם מרגיש בנפשו שאינו במצב ראוי לעבוד את בוראו, והריהו כמי שעושה ופועל לא על פי אמיתות מצבו, או אז שכרו הרבה מאד, כי זו היא עיקר העבודה, להתאמץ כנגד תכונות נפשו, הרגשתו ורצונו.

נב. כה היה מעשה בענין נישואי הרה"ק ה'אריה דבי עילאי' זי"ע לבתו של הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (הובא ביארי שבחבורה - ד"ת ותולדותיו), אשר בתחילה נישא בזיווג ראשון עם בת עשירים, אשר לפי מעמדה לא הבינה במעלותיו ולא הסכימה לחיות חיים נעלים עם איש צדיק נשגב כמוהו, ולא עלה הזיווג יפה ונאלץ לגרשה. אחר הדברים האלה הציעו אותו לבתו של ה'ישמח משה', אשר חשק עד מאוד ב'חתן' נעלה צדיק נשגב מאין כמוהו, אך דא עקא שלא השיגה ידו כדי 'נדוניא' חשובה לחתן ת"ח וצדיק כזה, וביקש ה'ישמח משה' מהרבנית שתואיל בטובה למכור את ה'שטערן טיכל' (מין מטפחת חשובה שבה היו משובצים אבני חן ופנינים לרוב) שקיבלה בעת חתונתה מאביה שהיה בזמנו עשיר גדול אך במשך הזמן נתהפך מזלו ופשט רגלו, ומעות אלו יהיו מוקדשים עבור הנדוניא לבתם, הדבר

הוקשה מאוד בעינייה, כי זה היה המזכרת היחידה שנשאר לה, אך לבסוף התגברה על רגשותיה, והסכימה להעמידם למכירה, ואכן נגמר השידוך בכי טוב, ונעשה ה'אריה דבי עילאי' לחתן אצל ה'ישמח משה'.

בבוא עת דודים נערכו הנישואין ברוב ששון ושמחה, ויהי מקץ שבוע ימים ונודע לרבנית שחתנה החדש שנישא לבתה היחידה אינו החתן 'הבחור' המהולל... אלא זה לו כבר זיווג שני, ותחרד עד מאד, ומיהרה אל ה'ישמח משה' וזעקה חמס, למה לא הגדת לי... וכי עלינו לאסוף הביתה את מי שאחרים הוציאו מביתם... ומה גם שהמדוברת היא בתנו היחידה, וכי עבור זה מכרתי השטערן טיכל שהייתה כה יקרה לי.

ענה ה'ישמח משה' במשל, לאיש נכרי כפרי פשוט עובד אדמה שהיה נבער מדעת ב'שיעור חזון איש', 'השגותיו' ברוח ואפילו בגשם היו פשוטות ורדודות עד עפר, ויהי היום בעודו עוסק בחפירת אדמתו מצא 'בעבעלעך' לבנים (גרעיני שעועית לבנה), שמח האיש כמוצא שלל רב, הנה ב"ה זכיתי מן ההפקר ב'בעבעלעך' טובים ומשובחים, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה, בשבועיים הבאות לא ירעבו בני ביתי - ישביעו נפשם בבעבעלעך... ויבוא האיש הביתה לעשות מלאכתו, שפת הקדירה על גבי האש, ומילא אותה באותם בעבעלעך, ובקוצר רוח המתין לריח הטוב שיתפשט בביתו, אך, לא מיניה ולא מקצתיה, שוד ושבר, הבעבעלעך אינם מתבשלים, אינם מתרככים ונשארו בקשיותם אפילו לאחר בישול של ד' וה' שעות. הנכרי שהכיר בשכנו היהודי, כי 'חכם' גדול הוא, מיהר לפניו לשאול בעצתו, כדת מה לעשות באותם בעבעלעך, אמר לו היהודי, כיצד אדון ואין 'בעל הדין' לפני, הציגה נא לפני את הקדירה עם התבשיל ואראה 'בשל מי יצא הקצף', הביא הנכרי את הקדירה, משהביט היהודי בקרבה הבין וראה את אשר לפניו והבין שהקדירה מלאה באבנים טובות ומרגליות שלעולם לא יתרככו בבישול באש ולא ייהפכו להיות ראויים לאכילת אדם, מיהר והציע לנכרי, הנה לי בביתי כמה וכמה שקים מלאים בעבעלעך אמיתיים וטובים, שמא תרצה לתתם לי ב'חליפין' תמורת ה'אבנים' הקשות אשר בידך, שמח הנכרי ועט על ה'עסק' הטוב אשר הזדמן לפניו - להחליף אבנים קשות ומרות תמורת בעבעלעך טריים ומשובחים...

עתה אשאל אותך אמר ה'ישמח משה', וכי היהלומים הללו אבדו אפילו טיפה אחת מערכם ושוויותם מחמת שאותו בער נבער זרקם והשליכם חוצה, ענתה הרבנית, לא ולא, אלא שהנכרי הלז איננו 'מבין' על אבנים טובות על כן עשה ה'שטות' אשר עשה. אמר לה ה'ישמח משה, כמעשה הלז כן מעשה 'חתננו' הקדוש, וכי מחמת שהקודם לא היה 'מבין' ובכסלותו זרקו מביתו אבד ח"ו חתננו כמלא נימא מערכו, מקדושתו וחשיבותו... (עיי' ב"ג אורות, הובא בכמה שינויים קלים). ולדין ייאמר, איש איש בעבודתו ותפקידו בעולם, פעמים הרבה שהאדם מרגיש קושי נורא בעבודתו, אם בעסק התורה או בתפילה, בענייני מידות או שמירת עצמו בגדרי הקדושה וכו', והוא חושב לעצמו, אוי וויי, נפלתי כאן עם 'בעבעלעך' מקולקלים... אך האמת היא שאין כאן 'בעבעלעך', כי אם יהלומים ואבנים טובות, ועליו להיות 'מבין' שאבנים טובות לפניו, כי עיקר נחת רוח העולה למרומים היא דייקא מאותם הקשיים, וזה עיקר חפצו ורצונו ית'. וכאשר ישכיל להבין את אשר לפניו הרי שוב לא יזרקם וישליכם מעליו כאותו סכל ושוטה אלא יחשיבם וישקיע בהם כרום ערכם הגדול.

עוד נימא בה מילתא, 'מעשה' באיש אלמן ל"ע שבניו החליטו ביניהם שצריכים לשמחו, ולשם כך שלח כל אחד מהם 'מתנת ידו', הבן הגדול שהיה גביר אדיר שלח לאביו שטר מקנה על ארמון ענק המחזיק שלוש מאות חדרים, הגדיל הבן השני אשר אף הוא היה גביר גדול ושלח לאביו במתנה חמש מאות מיני רכב, אמנם הבן הצעיר שהיה עני מרוד לא היה בידו אלא לשלוח אגרת שלומים לאביו בה דרש הוא בשלומו. כשהגיעו כל המתנות אל האב נענה ואמר, מה טעם יש לי בארמון כזה, ומה אעשה בשלוש מאות חדרים כשאני חי בגפי ודי לי בחדר אחד... כמו כן לא אמצא שמחה וקורת רוח בצי של 500 רכבים, אך זאת נחמתי באגרת ששלח לי בני הקטן, כי היה חסר לי עד עתה 'בול' (סטעמ"פ) להשלים את 'אוסף הבולים' שברשותי, והנה, בחסדי ה', בדיוק בול זה מתנוסס בהדרו על המכתב שנשלח אלי...

והנמשל מובן, כי יש שנראה להם שהעבודה הרצויה לפני המקום ב"ה היא רק כשנעשית ב'השגות גדולות', כשהכל מלא אורה, ויש בו חשק ורצון אדיר לישיב על התורה ועל העבודה, ואף היצר הרע אינו מפריע כלל... ואילו ה'מנחה קטנה' ששולח למרומים בשמירת עיניו או בהיותו בולם פיו אין לזה חשיבות... אך האמת ש'עבודה גדולה' זו לאו בהכרח שהיא חסרה כעת בשמים, והרי יש לו להקב"ה ריבי רבבות אלפי מלאכים העומדים לשרתו, וכביכול מה חסר לו - דווקא 'דבר קטן'... כשאדם מתייגע בעבודה קשה לשבר את יצרו... וזו מעלת חן לפניו יותר מכל המתנות הגדולות שאין בהם צורך...

כי אך 'ויגדל משה' מיד נתן עיניו ולבו להיות מיצר על אחיו²², ביום הראשון ראה מצרי מכה עברי ולא היה לסבול בן מאהבת עמו, ביום השני ראה שני עבריים נצים והוקשה בעיניו כיצד ירים איש ישראל ידו על חברו, ובבנות יתרו דלה להם מים להצילם מיד הרועים האחרים שלא סבל את העוול שנעשה להם ע"י הרועים.

וממשיך ב'ליקוטי חבר בן חיים' 'זהוה מרגלא בפומא דמרן, כי זאת רמזו חז"ל (גדרים לח.) בפסוק

וירא בסבלותם - בכל עת יתבונן להיטיב עם רעהו ולמנוע ממנו צער

בפרשתן (ב יא), 'ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם, וברש"י, נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם. איתא מהרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ליקוטים בפרשתן ד"ה ויהי, ומקורו בספר תלמידו ליקוטי חבר בן חיים) כאן ניכר ההפרש וההבדל כי זה לעומת זה עשה האלוקים, כי בעשו כתיב (בראשית כה כז-לד) 'ויגדלו הנערים... ויאכל וישת ויקם וילך...' - לא ראה מאומה לנגד עיניו אלא את עצמו את מאכלו ומשתהו וכו', ואילו במשה מצינו

נג. וכך מתאמרא בשם הגה"ק הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע, שלכן לא גזר פרעה את שעבוד מצרים על שבט לוי, מאחר שידע שמושיען של ישראל הנו נצר לשבט לוי, וזה הכלל, אי אפשר לאחד להוציא את רעהו מצרה אם לא ירגיש את הרגשת רעהו את צרתו, ע"כ פטרם 'מן העבודה' לכל ירגישו ויחשו את אנקת אחיהם בני ישראל, ולא יבוא הגואל המיועד לגאולתם לגואלם, אבל 'למעשה' משה רבינו קיים בעצמו וירא בסבלותם, ובכל צרתם לו צר, על כן שפיר היה יכול להוציאם ממצרים ולגואלם מעבדות לחרות.

רגיל היה הגר"ח קרייזווירט זצ"ל לומר, ללמוד כמו רבי עקיבא אייגר, אנו לא יכולים. להתפלל כמוהו, גם לא. אך לעשות חסד כמו רבי עקיבא אייגר, אנו יכולים - כי במעשי חסד העיקר הוא לפי המקבל, ואם המקבל נהנה מהעזרה, אזי זכינו לקיים את מעשה החסד בשלימות כדבעי (מעדות בתו תחי', הובאה בס' חזון חיים).

וכבר נודע מאמרו של הבעש"ט הק' שאף שבכל המצוות ה'פניות' מפחיתות ומגרעות ממעלת המצווה, אך לגבי חסד שאני, שהרי סוף כל סוף נהנה הזולת, עפ"ז המליצו לפרש באומרם 'הקול קול יעקב והידים ידי עשיו', כי לגבי ה'קול', קול תורה וקול תפילה צריך להיות בשלמות ובבחי' קול יעקב, אך לגבי צדקה הנעשית ביד וכדומה לא גרע אם הידים הם ידי עשו...

איש יהודי היה בעיר מאנטריאל שבקאנדא ושמו 'רבי מרדכי וויינבערגער' (נלב"ע לפני כחמש שנים) מקום מוצאו ולידתו היה באירופא שלפני ה'מלחמה'. מתחילה היה שם משפחתו 'גרינפעלד' אך משום מעשה שהיה היסב שמו ל'וויינבערגער', וכך הוה מעשה, לרבי מרדכי זה היה ידיד נעורים שנקרא בשם 'ענגיל', יחדיו שהו במחנות הפליטים מיד אחר ה'מלחמה', גם השתדלו יחדיו להשיג לעצמם אישור כניסה לקאנדא. בכדי לקבל את ה'אישור' היה עליהם להיבדק אצל רופא לראות אם בריאים, כי אין מדינה בעולם שתסכים להכניס לתחומיה חולה ל"ע. ואכן, ר' מרדכי קיבל 'אישור', ואילו רעהו הבחור ענגיל לא קיבל כרטיס אישור מאחר שחלה אז ב'טיפוס' ל"ע.

בהגיע עת הפלגת האניה לחוף מבטחים בא הבחור הידיד להיפרד מר' מרדכי, ובתוך כך פרץ בבכי מר, באמרו, מה יעלה בסופי, הרי לעולם אשאר כאן, כי אף לכשאבריא בעזרשי"ת לא תסכים שום מדינה להכניסני אחר שחליתי בעבר בטיפוס ה"י, ומה יעלה בסופי וכי לעולם לא אוכל להקים בית בישראל... נכמרו רחמי ר' מרדכי עליו, ובכוחות למעלה מהטבע, נתן לידידו את ה'אישור' שלו, באמרו לא יקרא שמך עוד 'ענגיל' אלא 'גרינפעלד' - הפלג למרחקים בשמי ותנצל נפשך. והוא חזר למקום השממה.... רק אחר זמן ארוך השיג רבי מרדכי 'אישורים' להפליג גם לקאנדא על שם מאן דהוא (שכבר נלב"ע) בשם 'וויינבערגער', ומאז נקרא שמו ר' מרדכי וויינבערגער, והצליח ה' דרכו ברוח ובגשם ונתאחדו תורה וגדולה על שולחנו. כעבור שנים רבות נכנס ר' מרדכי אל רבו הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע ושאל את הרבי אולי אשוב לשמי הראשון ואקרא את עצמי בשם 'גרינפעלד', אמר לו הרבי, בכל פעם שמאן דהו נוקב בשמך - ר"מ וויינבערגער, נעשה רעש גדול בשמים עד היכן הדברים מגיעים - כמה יש ביד יהודי למסור נפשו עבור הזולת. מדוע תפסיד זאת.

הוסיף לזה חכם אחד, שהנה מצינו בתורה לקרוא ל'יוכבד ומרים' - שפרה ופועה - ובחז"ל (עיי' רש"י א טו) ביארו שפרה שמשפרת לוולד, פועה שפועה לוולד. ועדיין צריך ביאור מדוע לא נקראו בשמם האמיתי יוכבד ומרים, אלא מכאן, כי לא יקרא שם האדם אלא על שם פעולותיו שפועל ומיטיב לאחרים.

והאותיות שבתכיבת 'ביתר' ניתנות להיכתב גם כן בתיבת 'ברית', ולזה תקנו הטוב והמיטיב - שהתיקון 'להרוגי ביתר' נעשה ע"י שיהיה טוב ומטיב לאחרני, אם בזהירות בכבודם¹¹, אם בהטבה בממונו או בגופו כל אחד כפי שידו משגת.

לעסוק בדברי תורה - התיקון ע"י לימוד התורה ופירוש כשהוא ברציפות

בפרשתן (ג יב), 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, וברש"י, 'דבר גדול יש לי על הוצאה זו (יציאת מצרים), שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלושה חדשים שיצאו ממצרים'. והקשה ה'שפתי חכמים', וכי לאחר ג' חדשים קבלו את התורה, והרי לסוף ג' יום קבלו את התורה¹², אלא ביאורו שאין הכוונה לתורה שבכתב שקבלו במעמד הר סיני, אלא לתורה שבעל פה שקיבלו רק לאחר ג' חדשים (י"ז בתמוז) כשירד משה רבינו מן השמים, ו'דבר גדול' קאי על תורה שבע"פ, וכמו שאמרו חז"ל (גיטין ס:): 'לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל

(לד א) 'פסל לך, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות', כי כתנאי קודם למעשה כדי לקנות את התורה על האדם לקנות תחילה את ה'מידות טובות', והנה ענין המידות לא נכתבו בלוחות, וכאילו נשרו מהם כ'פסולת', ועל בני' ללמוד מעלת המידות ממושה רבינו עצמו - כשיראו שבזכות מידותיו הטובות זכה להיות 'מקבל התורה' יבינו גם הם בחשיבות המידות... והיינו שבזכות שהיה 'אוהב ישראל'¹³ ומיצר בצרתן זכה לקבל תורה מסיני ולכל מדרגותיו הגדולות.

גם יזכה ע"י ההטבה לרעהו לשפע פרנסה וכל מילי דמיטב, כדכתיב בפרשתן (ג יד) 'אהיה אשר אהיה', וכתב ה'רמב"ן' 'כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך, אם פותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני אפתח את ידי, שנאמר (דברים כח יב) 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב'¹⁴.

והנה ענין זה דהטבה לזולתו שייך ביותר לימי השובב"ם, כנרמז בדברי חז"ל (תענית לא). אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמיטיב,

נד. פעם אמר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע בגשתו להניח תפילין כאשר נישק תחילה כנהוג את היוד שבקשירת התפילין של יד. התבטא לאמר, כי מקודם שאנו באים להניח את התפילין ולהתעמק לזכור בייחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם, הרי אנו מנשקים את היו"ד (משמעותה 'יוד' - 'איד', כלומר יהודי), להראות שתחילה יש להרבות באהבת ישראל לנשק (- להיטיב) כל איש ואיש מישראל.

מעניין לעניין נספר עוד במידותיו של האי צדיק וקדוש, וכך שמעתי מהגה"ח רבי בן ציון גרוסמן שליט"א, כי היה לו לרמ"מ זי"ע תכריך ובו כתבי קודש 'ירושות' מאבותיו ורבותיו, וגדול היה ערכם בעיניו כאוצר מסולא בפז, ואף ל'מבינים' היו 'שווים' הון רב לפי שהיו עתיקי יומין, באחד הימים יצא הרבי מחדרו לזמן קצר, ובאותם הרגעים שלא היה 'איש' בחדר הספיק מאן דהו להעלימם ולגנבם. כאשר שב הרבי לחדרו הבחין במה שהתחולל בהעדרו, ומיד אמר, הנה יודע אנכי מי הגנב, אבל לא אקראהו ל'דין תורה', כי בכל דבר על האדם להתבונן האם פעולה זו שהוא עומד לעשות תביאנו לידי 'יראת שמים', ובזה עדיין לא החלטתי אם יבוא לי מכך ירא"ש או לא...

(ואגב אורחא, לימים אמר הרבי, כל עוד שהיו הכתבים אצלי היו שוים הון רב, אבל שהדבר יביאני לידי עצבות אפי' רגע אחד ח"ו. עוד אמר, מעשה הגניבה עורר בקרבי 'עגמת נפש' למשך דקה אחת ואולי שתיים).

נה. יש שביארו עפי"ז את הפסוק (תהילים קמה טז) 'פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון', שלכאורה צ"ב שינוי הלשון, שפתח בלשון נסתר - 'פותח', ומסיים ב'את ידך' לשון נוכח. והיה לו לומר פותח את ידו או תפתח את ידך, אלא יש לומר, שכל הפסוק נאמר כלפי הקב"ה (כמו הפסוק שלפניו, עיני כל אליך ישברו, ואתה נותן להם את אכלם בעתו), ואילו 'פותח' קאי על האדם, וזהו אומרו פותח ע"י שנותן משלו, את ידך - יד ה' להשפיע על האדם שפע רב.

נו. וכבר אמר הרה"ק מווארקי זי"ע כי הנה העולם אומר שימי השובב"ם ניתנו כתיקון ל'חטא הנודע', אך אני אומר, דבאו לתקן את ה'חטא שלא נודע', והיינו שפגע בחברו וכדו' ואינו מרגיש שהרג כאן את הנפש ושפך כאן דם, ורציחה ממש נעשתה כאן, 'ואינו יודע' כמה דמעות הזיל הנפגע מחמתו, וכמה לילות התהפך על משכבו מצער הפגיעה...

נד. יש שפירשו שהכוונה היא לי"ז בתמוז בו נשתברו הלוחות, כי גם בשעה קשה כזו התחזקו ישראל ורצו לקבל על עצמם עול תורה מחדש ולזכות ל'לוחות שניות', וכדאי הוא יציאת מצרים בשביל אותה התחזקות, כי אין

באר הפרשה - פרשת שמות

כתב ה'שלטי גיבורים' במסכת תענית (שו"ע תקע"א ב), 'תלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית שממעט ממלאכת שמים', והיינו שתלמוד תורה מכפר על האדם יותר מהתענית, ולכן אמרינן ליה שלא להתענות, שלא יתמעט ה'מכפר' הגדול יותר^פ.

בספר 'כתר ראש' (אות קל"ג) מביא בשם הגר"ח מוואלאז'ין וצוק"ל (בענין התיקונים) כי כל העוסק בתורה אין לו מה לדאוג כלל, וכפי שהראה לו רבו הקדוש הגר"א מוילנא זי"ע מאמר נורא בתיקוני הזוהר המחמירים מאד בחומר העוונות, שהעובר על רצון הבורא נידון ביסורים קשים ורעים ואין לו תקנה כי אם במיתה רח"ל, אך בסוף אותו מאמר נורא בתיקוני זוהר (תיקון כא-כב) איתא, שכל העוסק בתורה הרי מתקיים בו אורך ימים בימינה להצילו מן 'המיתה', ובשמאלה עושר וכבוד יינצל אף מן 'הייסורים', כי נפשו מיטהרת בקדושת התורה הקדושה^{סא}.

בה איתא בתנא דבי אליהו (רבא פי"ח) 'בא וראה כמה גדולה בוחה של התורה, שמטהרת את פושעי

דברים שבעל פה, שנאמר (להלן לד כז) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל'. ומעמא דמילתא נתבאר במדרש (תנחומא נח ג) כי בעסק תושבע"פ נדרשת יגיעה עצומה, וכל מה שהוצרכו לכפות עליהם הר כגינית היה על תורה שבע"פ, כי על תורה שבכתב אמרו 'נעשה ונשמע' מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט, אבל על תורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאוהו, שנאמר (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך', בזה הוצרכו לכפית הר כגינית^{יח}.

והזמן גרמא, בימי השוכבי"ם בהם ניתן לכל איש ישראל כח עז ותעצומות להתעלות, לטהר ולקדש את עצמו בקדושה של מעלה, אזי בראש ובראשונה יש להרבות בעמל ויגיעת התורה^{סב}, וכן אומרים משם ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בשם הרה"ק השרף מקאצק זי"ע שעיקר תיקון ימי השוכבי"ם הוא בלימוד גמרא ופי' תוספות בעיון.

לך דבר חביב לפני המקום ב"ה כאשר הגיע האדם לידי כשלון ו'שבירת הלוחות', אך אינו נשבר אלא מתחזק להתחיל מחדש...

בדרך זה אמרו גם בדברי ה'בעל הטורים' על הפסוק (א א) 'ואלה שמות בני ישראל', תיבות אלו נוטריקון ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום, בקול נעים ישיר, יחיה שנים רבות ארוכים לעולם, ולכאורה קשה מדוע נרמז דבר זה דייקא בריש חומש שמות ולא בחומש בראשית בתחילת התורה, אלא ללמד לאיש אשר עד עתה לא העביר את הסדרא מחמת עצלות וכדו', אל יתמהמה עד שנה הבאה להתחיל מבראשית, אלא יתחזק כבר עתה להתחיל מהיום ואילך. וכידוע 'בראשית' אותיות ב' ראשית, לרמז שאפשר להתחיל מחדש בכל עת וזמן.

נח. כה אמר הגאון מוילנא זי"ע (כתר ראש אות עא) 'דבר זה מנוסה, כשישנים אדם בבוקר ויקבל עליו ביום ההוא עול תורה באמת ובלב תמים היינו שיגמור בלבו שלא ישמע לשום דבר ולא יבטלנו שום טירדא, אז יסורו ממנו הביטולים ובודאי יצליח ביום ההוא בתורה, וכפי תוקף קבלת עול התורה בבוקר וכפי חיזוק ההסכמה כן יעזרהו ה' בו ביום וכן יסורו הטירדות ממנו'.

נט. וכבר נתבאר שמסגולת הימים לצאת מ'שעבוד מצרים' לחרות עולם, כיצד יעשה זאת, ישמע לדברי חז"ל שאמרו (אבות ו ב) 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה'...

ס. פעם ראה הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע אברך היושב בתענית באלו הימים, אמר לו הרמ"מ מדוע הנך עוסק ב'תיקון הקטן' שהוא התענית והצום, הרי 'בר הכי' אתה, ואפשר לך לערוך את 'התיקון היותר גדול' והוא לימוד גמרא ותוס'.

הגה"ק ה'סטייפלער' זי"ע כתב (קריינא דאיגרתא, ח"א מכתב יז) לאחד שהיה מסגף עצמו 'נבהלתי... שאתה צם תעניתים... ושעה אחת של לימוד חביב אצל הקב"ה יותר מאלף תעניות'. וכתב עוד שם, מי שרוצה לסגף עצמו לשם כפרת עוונות, ילמד ב'חזרה' על דבר שכבר הוא יודע היטב - דללימוד זה אין לו חשק, והוי לימוד זה לשם שמים ממש והוה גם כן סיוגוף...

סא. דבר נפלא כתב הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע (אות יב) דהנה איתא במדרש (שמו"ר ב כג) 'רבנן אמרינן, בת פרעה מצורעת היתה, לפיכך ירדה לרחוץ, כיון שנגעה בתיבה נתרפאת', ומהי 'תיבת משה' לדורות הוי אומר זה

והרה"ק בעל התניא (עיי' איגרת התשובה ט י) כתב שעל ידי עסק התורה ניתן להשיג 'תשובה עילאה' - לכפר על דברים שנאמר עליהם שאין מועיל עליהם תשובה.

ובן מביא בספר 'חכצלת השרון' (בהקדמת הספר) ששמע מהרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע, שעל כל התעניות והסיגופים בדרכי התשובה, אין לך תיקון גדול יותר מן התורה הקדושה לזכך ולטהר את האדם מכל חטא עוון ואשמה³⁰.

ונודע מה שכתב ה'יסוד העבודה' (ח"ג פ"ה ח) וז"ל, אמרו חז"ל תורה מכפרת מגני ומצלי, ותלמיד חכם אין אש של גהינום שולט בו, והקובע לו ללמוד ה' שעות בלי שום הפסק דיבור בענין אחר... נראה לי שדבר זה הוא ענין נפלא המועיל ומזכך ומכפר, ומביא אותו אדם לתשובה וכפרה מעולה³¹. עכ"ל³².

ישראל בזמן שעושיין תשובה, אפילו מעבודה זרה שבידם, שנאמר (יהוקאל לו כה) 'זרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילוליכם וגו', ואין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה א) 'הוי כל צמא לכו למים' ואין טהרה אלא דברי תורה'.

הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע (פר' האוינו ד"ה בשעירים) היה אומר, שהנה מצינו בגמ' (יומא פו.) ארבעה חילוקי כפרה, ומבואר ברמב"ם (עיי' ריש הל' תשובה) שכל זה אינו אלא בזמן הזה, אבל בזמן שביהמ"ק היה קיים נתכפרו כל ד' החילוקים ב'שעיר המשתלח' ביום הכיפורים. ולפי זה מבאר דברי ה'ספרי' בפסוק (דברים לב ב) בשעירים עלי דשא - שהתורה מכפרת כשעירי יוהכ"פ, והיינו שעסק התורה מכפר כ'שעיר' של יוהכ"פ - אפילו על עונות החמורים ביותר, בעודנו בחיים חיותינו.

תיבות תורת משה... ומעתה קל וחומר, ומה נכרית זו שנגעה בתיבה נתרפאה מצרעתה, יהודי 'הנוגע' בתיבה אחת בתורה הק' כל שכן שיתרפא מכל תחלואי נפשו...

סב. הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע היה מזהיר תדיר את כל הבאים במחיצתו להרבות בלימוד דפי גמ' ותוס'. דכירנא שנכנס אליו בחור בר מצווה בשבת קודש לאחר תפילת המנחה בכדי להתברך אצלו, והרבי היה באמצע אמירת תהילים כדרכו, על כן אמר לו בלשון הקודש - אומר לך 'הדרכה' לבר מצוה, הנך עומד לקבל אורח יצר טוב, שהוא מלאך, מן הראוי שתקיים בו מצוות הכנסת אורחים, והנה, הכנסת אורחים בשלימות היא שמעניקים ונותנים לארח את מה שהוא רוצה ואוהב, ולא מה ש'בעל הבית' אוהב, על כן אגלה לך שאורחך - יצר הטוב, אוהב דבר אחד והוא לימוד הגמרא, ראה נא להנאותו בריבוי דפי גמרא'.

כל עצותיו לכל ענין, רוחני וגשמי, היו בריבוי לימוד התורה, שמעתינו אומר פעם לאחד מבחורי ישיבת סלבאדקא אשר שאל מאתו עצה וסגולה לשמירת עיניים, ענהו על אתר, השקיע את עיניך באותיות הגמרא, ואז תזכה לשמור את עיניך מראות רע.

כיוצא בדבר היה בבחור מבוגר אשר נפלה עליו רוח עצבון ושקע בדכאון רח"ל, ונכנסו בני משפחתו אל הרה"ק הרמ"מ זי"ע לדרוש בעצתו, והורה להם לקבוע עמו שיעור בגמרא, עשו כדבריו, ואכן לא עבר זמן הרבה וכל ענין ה'מרה שחורה' נעלם ממנו כלא היה.

עוד נזכיר שפעם אחת באמצע עריכת השולחן הטהור לפני ה', פנה הרבי אל הרה"ח רבי חיים ישראל הלטובסקי ז"ל, שהיה מנקה הדעת שבירושלים, ואמר לו, הנה רואים אנו שבאם שלטונות המס באים לביתו של אדם לבדוק אחריו בחשדם אותו שהוא מרוויח יותר ממה שגילה להם, ואינו משלם מספיק מיסים, הרי מיד יטמין האדם כל דבר יקר ערך שיש לו, אך את פת לחמו לא יטמין לעולם, כי הרי זה 'כדי חיותו'. על דרך זה יש לומר שעל האדם להסתיר עצמו ולחיות ב'הצנע לכת' בכל הנוגע ל'מידות ומדרגות', אך את לימוד הגמרא אין לו להחביא ולהצניע, כי זה הרי 'כדי חיותו' של האדם בהאי עלמא ולעתיד לבא.

סג. מסופר שהרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זי"ע הורה פעם למשמשו באחד מימי השובבי"ם באישון ליל, שיעיר את כל הקהל ויעמידם לפניו בבית המדרש, בהקהיל את הקהל, יצא רבי יוחנן אל הקהל ואמר להם, דעו לכם - עד הנה לא רציתי לעורר ולדבר בעניינים אלו, אך זה עתה נתגלה לי גודל וחשיבות כח לימוד שעות רצופות שהם נעשים ל'ריצפת אש'... על כן יקבל כל אחד על עצמו קבלה בענין זה.

סיפר הגה"ח ר' נחום ראטשטיין שליט"א (יאר נתיבות פרק ג' סימן ד) בענין 'תקנות הכולל' שהיה בראשותו כפי שהעמידם הרה"ק ה'בית ישראל', וז"ל. בשנת תש"כ שמעתי מפ"ק כ"ק מרן אדמו"ר הבית ישראל זצ"ל, כל אחד

באר הפרשה - פרשת שמות

כתב הרמח"ל באגרותיו (אגרות רמח"ל פ), **כי על האדם לראות את עסק התורה כמי שעומד בתפילת שמונה עשרה, וכמו שבשמונה עשרה לא יפסיק אפילו נחש כרוך על עקבו (ברכות ה.), בן ינהג בעת לימודו^ס.**

יה"ר שנזכה לתקן נפשותינו רוחותינו ונשמתנו מכל סיג ופגם בימי השובבי"ם הקדושים הללו, ובזכות זה נזכה לכל מיני ישועות ורפואות^ס, שפע ברכה והצלחה עד בלי די^ס, ובקרוב נזכה בבוא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב, בב"א.

צריך לעבוד ולהתייגע כדי לעקור ממנו את החטא, ואף אם נראה לאדם שאין לו שייכות לזה ומדמה בנפשו שכבר עקר מעצמו את זה, באמת, פעמים הרבה טעות הוא בידו, כי רק 'דחוויה' היא בכח ההתנגדות שבו, אבל לא נעקר ממנו הדבר, ולכן יש שלפעמים בעת זקנה מתעוררים הדברים והוא תוהה ומשתומם על מה ולמה הגיע לו ככה, ולא ידע שבכלות כח ההתנגדות שבו התעורר בו הדבר הזה שלא עקרו בימי הנעורים והבחורות, ולכן, צריך כל אחד לעקור את הדבר מעצמו בעוד כוחו במתניו, ואני אומר שעקירת הדבר הוא בזה שאינו משוחח באמצע הלימוד.

סד. ואכן מן הראוי לכל אחד ואחד שיקבל על עצמו 'דבר השווה לכל נפש', ללמוד בכל יום ויום מחצית השעה ברציפות ומבלי להפסיק כלל (וכל המוסיף יוסיפו לו...). ועצה טובה קא משמע לן לאברכים החשובים הלומדים 'כולל' ולבחורי הישיבות שיחיו, כי 'חצי שעה' זו תהיה בתחילת הסדר, ופשיטא ואין צריך לומר, כי באופן זה כל 'הסדר' יהיה באופן אחר לגמרי...

סה. כך ביארו בעלי המשל הא דאמרו 'כולי עלמא מודי בשבת נתנה תורה'. כי דבר זה גלוי וידוע שאף מי שאינו ירא ושלם בכל דקדוקי ההלכה, לא יענה לטלפון בעצם יום השבת קודש, ואפילו אם יראה שבעניית שיחה זו ירוויח אלפי זהב וכסף - אם אך יש בו עדיין זיק קל של יראת שמים לא יענה. כמו כן 'בשבת ניתנה תורה' - שיהא חשוב אצלו זמן ה'קביעת עיתים' כעצם יום השבת לענין ענייית הטלפון...

וכן, שכמו שיום השבת קבוע ועומד, ולא יוכל בר אנוש להקדימה ולאחרה לעולמים, אף אם מאד מאד נחוץ לו להזיז את השבת ליום אחר מחמת עסק ממון שנזדמן לו וכדו', ואפילו אם ירצה להשלימה בכפליים כגון לערוך במקומו ב' ימי שבתות גם כן לא יועיל לו במאומה. כיוצא בו, 'בשבת ניתנה תורה' - אין להזיז 'שיעור תורה' הקבוע, ולא יאמר למחרת היום אשלים את הלימוד היומי, אלא בכל יום ויום עליו להשלים את חוק לימודו.

עוד ביארו בדברי חז"ל (ברכות ה.) 'אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד' ולכאורה מדוע הוסיפו לומר 'בלבד', אלא, שהוא כמו הנותן צ"ק לחבירו, שלאחר הסכום יוסיף תיבת 'בלבד'. בכדי שלא יהא אפילו הו"א להוסיף עוד מעותק. על כן אמרו ז"ל, שאין לו להקב"ה, אלא ד' אמות' הבאים בלימוד באופן כזה, והיינו, שבעת לימודו אין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד - ללא כל תוספת, ד' אמות כאלו הינם כביכול 'רכוש' של הקב"ה.

מתאמרא בשם ה'מהרי"ל דיסקין' זי"ע על דברי חז"ל (חגיגה יב:) על המפסיק ממשנתו 'מאכילין אותו גחלי רתמים', שעונש זה גדול הוא מאד, כי כמו האוכל גחלי רתמים שהגחלים לוחשים לו בתוככי פיו ואף לאחר מכן לא ירגיש כל 'טעם' באכילתו - אף כשיאכל דברים טובים ועריבים לחיך, כמו כן הוא העונש של 'גחלי רתמים'...

כתב החזו"ן איש (קובץ אגרות ח"א אגרת ג) עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק, בלימוד התמידי הוא סוד הקדושה וכו'. מן הראוי לחבל תחבולות איך לקנות את התמדת הלימוד, ולהתפלל על זה תמיד.

סו. אגב אורחא, כה אמר הרה"ק ר' דוד בידערמאן מירושלים זי"ע, סגולה לחולה, קח שמן ואמור 'הרמב"ם היה רופא, ובזכותו ישלח ה' רפואה שלמה לפלוני בן פלוני', ואת השמן יש להדליק על ציון הרמב"ם לכשיזדמן (בספר בית ישראל השלם בשם הרב ר' פנחס בלנק, ששמע מהרה"ג ר' מיכאל הרמן זצ"ל ששמע מר' דוד"ל, הבאנו הדברים לרגל יומא דהילולא של הרמב"ם שחל ביום שני כ' טבת).

סז. ודע ש'שובב' נוטריקון ש'מחים ב'צאתם ו'ששים ב'בואם. ואז יהא שובבי"ם נוטריקון - ש'פע ב'רכה ו'הצלחה ב'כל מ'עשה י'דינו.